ENDACAKU KNULP

Herman Hess

NDJESI PRANVERORE

Në fillim të viteve nëntëdhjetë, mikut tonë, Knulpit, iu desh të qëndronte për disa javë i shtruar në një spital. Kur doli që andej, ishte mesi i shkurtit e bënte një kohë aq e keqe, saqë, pas disa ditësh endjeje, ndjeu përsëri ta zinin ethet, kësisoj ishte i detyruar të mendonte për një sistemiM. Miqtë s'i kishin munguar kurrë e mund të varte shpresat në një pritje të ngrohtë gati në çdo qytezë a lagje të saj, por ishte sedërmadh, aq sa miku prej të cilit të kishte pranuar gjësendi, ndihej i nderuar.

Këtë herë i erdhi ndër mend regjësi Emil Rothfuss, nga Lachstetteni, në portën e shuluar të të cilit trokiti një natë, nën shiun që binte me gjyma dhe erën e perëndimit. Regjësi mbylli një kanat të katit të parë e bërtiti në drejtim të rrugicës së errët:

- Kush është? S'mund të prisni sa të zbardhë?

Me të dëgjuar zërin e mikut të vjetër, Knulpi u gëzua, paçka se ishte i lodhur. I erdhi ndër mend një refren që kishte sajuar vite më parë, gjatë një endjeje katërjavore së bashku me Emil Rothfussin, e filloi ta këndonte në drejtim të shtëpisë:

Endacaku i lodhur,
Shkoi në bujtinë,
I vetëm në këtë botë,
Ky shpirt që bredhërin.

Regjësi shpërtheu me forcë kanatat e u var jashtë dritares:

- Knulp, je ti apo ndonjë lugat?

- Unë jam, ia ktheu me zë të lartë Knulpi, - por, do të zbresësh nga shkallët apo do të dalësh nga dritarja?

Miku, i kënaqur, zbriti me vrap, hapi portën e shtëpisë e i përplasi në fytyrë të porsaardhurit dritën e llambës me vajguri e ky u shtrëngua të mbyllte sytë.

- Po tani eja të hyjmë, bërtiti i ngazëllyer dhe tërhoqi brenda mikun. Ka tepruar diçka nga darka, pastaj, në shtrat. Zot i madh, në këtë kohë ujqish! Të paktën çizmet a i ke të mira?

Knulpi e la të bënte pyetje e të mrekullohej, shkundi me kujdes pantanonat që i kishte përveshur dhe ngjiti në errësirë shkallët, gjithë siguri, edhe pse kishte vite që nuk kishte shkelur në atë shtëpi. Kur arritën në korridor, përballë derës së shtëpisë, qëndroi një çast, shtrëngoi nga dora regjësin, i cili po e grishte të hynte:

- Ej, i foli me një fije zëri, më thuaj pak, je martuar?

- Po, natyrisht.

- Tamam. Shiko, gruaja jote nuk më njeh, ndoshta nuk ka qejf. Nuk dua t'ju shqetësoj.

- Çfarë shqetësimi! - qeshi Rothfussi, duke hapur dyert kanat e duke shtyrë Knulpin drejt dhomës së ndriçuar. Mbi një tryezë të madhe, të varur në tre zinxhirë, lëkundej llamba me vajguri. Në ajër flatronte një erë e lehtë duhani, që bënte për nga xhami i thyer i llambës. Atypëratyshëm formonte shtjella e humbiste tutje. Mbi tryezë ishin vendosur një gazetë e një fshikëz derri e mbushur me cigare. Nga kanapeja, përgjatë murit të tërthortë, brofi në këmbë zonja e shtëpisë, me një gjallëri të fshehtë e pak e hutuar, si ai që zgjohet në mes të një dremitjeje e nuk do që të tjerët ta shohin. Knulpi puliti qerpikët, si i verbuar nga drita e fortë, vështroi zonjën drejt në sytë e gjelbër dhe zgjati dorën, me një përkulje gjithë mirësjellje.

- Po, ajo është, tha duke qeshur mjeshtri artizan. - Dhe ky është Knulpi, miku im Knulp, e mban mend? Ai për të cilin të kam folur

shpesh. Është mysafiri ynë, afërrnendsh. Do të flejë në krevatin e punëtorit, bosh është, por më parë le të kthejmë nga një gotë me sidër[1]. Pastaj Knuipi duhet të hajë diçka, kanë tepruar pak salsiçe e mëlçi, apo jo?

Zonja doli vrik jashtë e Knulpi e ndoqi me sy.

- Është pak e trembur, - tha nën zë, por Rothfussi nuk donte ta pranonte.

- Fëmijë, nuk keni? - pyeti Knulpi. Ndërkohë ajo ishte kthyer me salsiçet e vendosura në një pjatë kallaji e me mbajtësen e bukës, mbi buzët e rrumbullakëta të së cilës ishte gdhendur ky mbishkrim i rëndësishëm "Bukën tonë të përditshme, na jep sot". Në mes të mbajtëses së bukës ishte vendosur një gjysmë fete buke e zezë, me pjesën e prerë me shumë kujdes të vendosur nën të.

- E di Lis, çfarë më pyeti pak më parë Knulpi?

- Lëre fare! - tha me shpoti Knulpi e, duke buzëqeshur u kthye nga zonja e shtëpisë:

- Nëse më lejoni, zonjë, unë po marr diçka. Por Rothfussi e cyti më tej:

- Më pyeti nëse kemi fëmijë.

- Ah! - klithi gruaja qeshurazi e doli sërish nga dhoma.

- Nuk keni? - pyeti Knulpi, kur ajo kishte dalë.

- Jo, jo, ende. Ngurrojmë, e di dhe vitet e para është mirë. Po merr diçka, ta hajë djalli!

Gruaja hyri, këtë herë me një kabash prej qeramike ngjyrë hiri në të kaltër, mbushur me sidër dhe vendosi mbi tryezë tri gota, që i mbushi me majë. E bëri me zhdërvjeltësi. Knulpi e vështronte dhe buzëqeshte.

---

[1] *Sidër – verë mollësh.*

- Shëndet, miku im! - thërriti artizani, duke ngritur gotën në drejtim të Knulpit, ndërsa ky i fundit qe shumë i sjellshëm e tha me zë të lartë:

- Zonjat, të parat: shëndeti juaj, zonja Rothfuss! Shëndet, miku im! Ngritën dolli e pinë. Rothfussi rrëzëllente i tëri nga gëzimi e i shkelte syrin së shoqes që ajo të shihte se çfarë sjellje të hatashme kishte miku i tij. Por asaj, prej kohësh, i kishte rënë në sy kjo gjë.

- E sheh? - u fut ajo në bisedë. - Zoti Knulp është më i njerëzishëm se ti dhe di si të sillet.

- Ju lutem, - ndërhyri mysafiri, - çdo njeri sillet ashtu siç ka mësuar. E sa për mënyrat, ju fare lehtë mund të më vinit në siklet. Keni shërbyer shumë mirë, si në një hotel luksoz.

- Po, qeshi artizani. Edhe ajo ka mësuar.

- Ku? Mos është hotelxhi i ati?

- Jo, ai ka kohë që i ka vënë shpatullat dheut e unë mezi arrita ta njoh. Por kam shërbyer nja dy vjet në "Bujtinën e Buallit", nëse ky emër ju kujton diçka.

- "Bujtina e Buallit"? Dikur ka qenë bujtina më e mirë në Lachstetten, - tha Knulpi, duke rniratuar.

- Është ende, apo jo Emil? Bujtësit tanë ishin të gjithë agjentë tregtarë dhe turistë.

- E besoj, zonjë. E marr me mend që keni qenë mirë dhe rroga s'ka qenë për t'u përbuzur. Por një shtëpi e vetja është gjithmonë më mirë, apo jo?

Ngadalë e me lëvizje prej ustai, përhapi salsiçen e butë mbi bukë dhe largoi në buzë të pjatës lëkurën që kishte hequr me shumë kujdes, duke pirë hera - herës nga një gllënjkë sidër të shijshme. Artizani vështronte me kënaqësi e respekt ato duar elegante e me gishta të hollë, që kryenin detyrën e tyre me aq art e saktësi. Edhe e shoqja e vështronte e mrekulluar.

- Gjithsesi, nuk ke një çehre të mirë, - filloi ta qortonte Emil Rothfussi dhe Knulpi duhej ta pranonte se kohët e fundit gjërat kishin marrë për ters e ai kishte përfunduar në spital. Por heshti për ato hollësira të dhimbshme. E kur më vonë miku e pyeti se ç'qëllirne kishte e i ofroi me gjithë zemër mikpritjen e tij për një kohë të papërcaktuar, gjë që Knulpi e priste dhe ishte mbështetur tek ajo, atë e kapi, të thuash një krizë druajtjeje, falënderoi me një fije zëri e i shtyu për të nesërmen biseda të tilla.

- Mund të flasim nesër apo pasnesër, - pohoi me shkujdesje. Falë Zotit, ditë ka plot e do të rri nga pak në çdo shtëpi. Nuk kishte qejf të prerntonte apo të bënte plane afatgjata. Nëse s'ishte i lirë të kalonte ditën e nesërme ashtu siç donte, ndihej në siklet.

- Por nëse me të vërtetë do të më duhej të qëndroja këtu pak më gjatë, atëherë më duhet të regjistrohem si punëtori yt.

- Përse jo? - shpërtheu në të qeshura artizani. - Ti, punëtori imi Përveç kësaj, ti nuk je as regjës.

- S'ka rëndësi, s'e kupton? S'më intereson fare regjja, edhe pse mund të jetë një punë e bukur. Lëre pastaj, që s'jam i prerë për punë. Vetëm ditarit tim prej endacaku do t'i bënte mirë. Për shpenzimet e arkës së lëvizshme, do të kujdesem vetë.

- Mund ta shoh ditarin tënd?

Knulpi rrëmoi në xhepin e xhaketës së tij jo shumë të re dhe nxori ditarin e mbështjellë me kujdes, të mbrojtur brenda një mushamaje.

Mjeshtri regjës e vështroi me kujdes dhe qeshi.

- Gjithmonë i paqortueshëm. Duket sikur ke dalë dje nga shtëpia e nënës tënde.

Pastaj këqyri shënimet, vulat dhe tundi kokën shumë i mrekulluar:

- Çfarë saktësie! Gjithë gjërat e tua duhet të jenë të fisme.

Mbajtja me kaq rregull e ditarit të tij, ishte një nga manitë e Knulpit. Në përsosurinë e tij kishte një lloj shtirje elegante, kishte poezi. Shënimet e tij, të veshura me vërtetësinë zyrtare, paraqitnin aq shumë vendqëndrime të një jete aktive e të respektueshme, sa dashuria e tij për shtegtime dilte në pah vetëm nga zhvendosjet e shumta. Jetën, të dëshmuar në atë dokument zyrtar, Knulpi e kishte përpunuar në mënyrë poetike dhe me anë mijëra sajesash, e çonte atë qenësi shpesh në fije të rrezikut, mbasi në realitet, edhe pse rrallë e tek bënte gjëra të ndaluara, të qenit prej endacaku të papunë ishte e kundërligjshëm dhe poshtëruese. E, të flasim drejt, ai nuk do t'ia kishte dale mbanë të vazhdonte i patrazuar në krijimtarinë e tij poetike, nëse gjithë xhandarët nuk do të kishin qenë dashamirës ndaj tij. Kur ishte e mundur, e linin të qetë këtë njeri gazmor e bilbili nga goja, të cilit i çmonin mençurinë, e, me raste edhe seriozitetin. Nuk kishte pasur, thuajse, asnjë problem me drejtësinë e nuk ishte akuzuar as për vjedhje e as për lypësi. Kudo kishte të njohur me ndikim të madh, kësisoj bënin një sy qorr e një vesh shurdh për të; barabar, siç, nga një shtëpi, nuk dëbohet një maçok, të cilin të gjithë e lënë rehat, vetëm se ai, mes njerëzve punëtorë e të lodhur, nuk lëviz nga jeta e tij elegante e gjithë salltanet, si një zotëri i papunë.

- Por ju tashmë do të ishit duke fjetur, nëse unë s'do të kisha ardhur, foli me zë të lartë Knulpi, duke mbledhur dokurnentet. U ngrit e i bëri një përkulje zonjës së shtëpisë:

- Eja, Rothfuss, më trego ku është shtrati im.

Artizani e shoqëroi me një dritë sipër shkallëve të ngushta që të çonin në papafingo, në dhomën e punëtorit. Ngjitur me murin, ishte një krevat hekuri bosh e, përbri tij, një tjetër prej druri, të mbuluar me çarçafë e mbulesa.

- Do një borsë me ujë të ngrohtë? - e pyeti me zë atëror i zoti i shtëpisë.

- Edhe këtë kisha mangët, geshi Knulpi. - I zoti i shtëpisë, sigurisht, që s'ka nevojë kur ka një zogëz kaq të ëmbël.

- Tamam. Shiko, - vazhdoi Rothfussi gjithë zell, tani ti do të futesh në një shtrat të akullt në papafingo; ndonjëherë mund të të takojë edhe më keq, ose nuk ke fare shtrat e do të flesh mbi bar. Kurse personi në fjalë ka shtëpi, dyclan dhe një grua të bukur. E di, do të ishe bërë që prej kohësh një artizan mjeshtër e më i vlerësuar se unë, po të kishe dashur.

Ndërkohë, Knulpi ishte zhveshur me nxitim e, duke u dridhur, ishte futur në çarçafët e akullt.

- Ke akoma për të më mësuar? - e ndërpreu. - Unë jam rehat, i shtrirë e mund të dëgjoj.

- Po flisja seriozisht, Knulp.

- Edhe unë, Roth, por mos mendo se e ke shpikur ti martesën. Natën e mirë!

Të ncsërmen, Knulpi qëndroi në shtrat. Ndihej ende i dobët e koha ishte e tillë që e pengonte të dilte nga shtëpia. E pyeti regjësin, i cili shkoi ta shihte në mëngjes herët, nëse mund ta linte të qetë në shtrat e t'i çonte vetëm në drekë një tas me supë.

Pra, qëndroi gjithë ditën në papafingon e errët, heshtur e i kënaqur. Ndjeu të davariteshin të ftohtit e lodhja e jetës së tij endacake, duke iu dorëzuar me kënaqësi mirëqenies së kësaj skute të ngrohtë. Ndjeu shiun të kërciste pa pushim mbi çati. Era e ngrohtë, gjithë zagushi, frynte rrëmbyeshëm, me batare të çrregullta. Fjeti pak. Derisa që ditë, lexoi diçka nga biblioteka e tij prej endacaku. Ajo përbëhej nga fletë të shpërndara, mbi të cilat kishte shënuar poezi e rregulla dhe një tufëz me prerje nga gazetat; kishte edhe disa fotografi, të prera nga revista javore. Dy prej tyre ishin më të parapëlqyerat e tij. I nxirrte për t'i parë aq shpesh, sa ato ishin rrjepur e katandisur si mos më keq. Në njërën kishte dalë aktorja Eleonora Duse, kurse në tjetrën, shihej një

varkë me vela në det të hapur e me erë të fortë. Në fëmijërinë e tij, Knulpi ishte i dhënë pas Veriut e detit. Disa herë, madje, kishte marrë rrugën e kishte arritur, në ndonjë rast, edhe në Braunschweig. Por këtë zog shtegtar, që ndodhej gjithmonë në rrugë e s'mund të qëndronte gjatë në asnjë vend, e kapte kurdoherë meraku dhe malli për atdheun, sa e detyronin të kthehej mbrapsht në Gjermaninë Jugore. Bënte vaki që, moskokëçarja e tij të humbiste. Dhe kjo, kur arrinte në vende, ku e folura dhe zakonet ishin të ndryshme, ku asnjë nuk e njihte dhe kishte të vështirë mbante në rregull ditarin e tij të jashtëzakonshërn.

Aty nga mesdita, regjësi i solli lart supën dhe bukën. Hyri në majë të gishtave dhe foli me zë të ulët e pak të frikësuar , mbasi mendonte sc Knulpi ishte i sëmurë. Ai vetë që nga koha e fruthit, nuk e kishte zënë më shtratin. Knulpi, që ndihej fare mirë, s'mori mundimin të jepte shpjegime dhe e siguroi se të nesërmen do të ngrihej e do të ishte në formë të shkëlqyer.

Në pasdite vonë, trokitën në derën e dhomës e ngaqë Knulpi, gjysmë i përgjumur nuk u përgjigj, zonja e shtëpisë hyri me kujdes dhe zëvendësoi tasin bosh, me një filxhan me kafe, përzier me qumësht.

Knulpi, i cili e kishte ndier të hynte, qëndroi syrnbyllur, nga lodhja apo bezdia, për të mos u vënë re se ishte zgjuar. Zonja, me tasin bosh në dorë, hodhi një vështrim mbi të. Ai po rrinte shtrirë e me kokë të mbështetur mbi krahun gjysmë të mbuluar nga këmisha me kutia ngjyrë prekur nga eleganca e flokëve të tij të zinj dhe nga bukuria gati fëmijërore e fytyrës së shkujdesur, gruaja qëndroi një çast e po e kundronte atë burrë të bukur, për të cilin shoqi i kishte treguar sa e sa aventura të jashtëzakonshme. Pa, përmbi sytë e tij të mbyllur, vetullat e dendura mbi ballin e pastër e të hijshëm, faqet thatime, ndonëse të nxira, buzët e holla në një të kuq të zbehtë dhe qafën e hollë. Solli ndër mend kohën kur ishte kameriere në Ochsen, kur hera-herës, kishte

pranuar të bënte dashuri me ndonj huaj po kaq të hijshëm, ndoshta sepse ndiente pranverën.

Teksa përkulej përpara për t'i parë gjithë fytyrën me një pamje ëndërruese e pakëz e eksituar, rrëshqiti nga tasi e ra mbi tryezë luga prej kallaji. Ajo u hodh përpjetë nga frika, duke thyer heshtjen dhe sekretin turbullues të vendit.

Knulpi hapi sytë ngadalë, me një shprehje habie, si të kish qenë në një gjumë të thellë. Ktheu kokën, mbuloi sytë për një çast me dorë e tha buzëqeshur:

- Ah, qenka zonja e shtëpisë! Më paska sjellë kafenë! Po ëndërroja, pikërisht, një kafe të ngrohtë. Shumë faleminderit, zonja Rothfuss! Sa është ora?

- Katër, u përgjigj ajo me të shpejtë. Pini kafenë, sa është e ngrohtë, më vonë do të të marr filxhanin.

Vrapoi jashtë, si t'i kishte minutat të numëruara. Knulpi e ndoqi me vështrim dhe e ndjeu tek zbriste shkallët nxitimthi. Ngrysi vetullat, tundi kokën disa herë, pastaj nxori një fërshëllimë si cicërima e një zogu e iu kthye kafesë.

Kishte afro një orë që muzgu kishte rënë e ai filloi të mërzitej. Ndihej sërishmi në formë të shkëlqyer e ia kishte ënda të zbriste pak poshtë, mes njerëzve. Me qetësi, u ngrit, u vesh, u përvodh poshtë shkallëve si një hajdut e doli nga shtëpia, pa u vënë re. Era frynte ende me forcë nga jug-perëndimi. Shiu kishte pushuar e qielli, vende-vende, ishte i pastër e i ndriçuar.

Knulpi filloi të endej mes rrugicave të errëta, duke marrë frymë thellë, pastaj kaloi nga sheshi i zbrazët i tregut. Më tej u fut në portën e hapur të një kovaçhane, vështroi çirakët që rregullonin e ia nisi muhabetit me punëtorët, duke mbajtur duart e ngrira mbi farkën e zjarrtë. Pyeti kalimthi për disa të njohur që kishte në qytet, mbi vdekjet

e lindjet, duke bërë që kovaçi të mendonte se ishin të të njëjtit zanat, aq me korrektësi e njihte gjuhën e çdo dege të artizanatit.

Ndërkohë, zonja Rothfuss kishte vënë në zjarr supën e darkës, kishte varur unazat e hekurit mbi një oxhak të vogël dhe kishe qëruar patatet. Kur qe gati dhe e sigurt që supa po ziente mbi zjarr të avashëm, u ngjit në sallon me llambën e kuzhinës e qëndroi para pasqyrës. Atje gjeti atë që kërkonte: një fytyrë të rrumbullakët me faqe të freskëta dhe sy gri në të kaltër. Atje ku flokët i dukeshin jo fort të rregullt, mr gishta të shkathët i vendoste ashtu siç duhej. Fërkoi sërishmi mbi përparëse duart e sapolara, mori dritën e u ngjit me të shpejtë në papafingo.

Trokiti lehtë në derën e punëtorit, trokiti edhe një herë tjetër më me forcë e, pasi nuk mori përgjigje, vendosi llambën në tokë e hapi derën me të dyja duart, ngadalë, që të mos krikëllinte. Hyri në majë të gishtave, bëri një hap e, duke prekur qorrazi, gjeti karrigen pranë shtratit.

- Po flini? - pyeti me gjysmë zëri. Pyeti përsëri:

- Po flini? Desha vetëm të marr filxhanin. E, mbasi nuk mori përgjigje e nuk ndihej as edhe frymëmarrja, zgiati njërën dorë drejt shtratit, por, duke u ndier në siklet, e tërhoqi e shkoi me nxitim të merrte llambën. Duke parë dhomën bosh, shtratin të rregulluar me kujdes dhe jastëkët e këllëfët të shkundur ashtu siç duhej, ia mbathi e turbulluar për në kuzhinë, e mëdyshur mes frikës e zhgënjimit. Pas gjysmë ore, kur regjësi tashmë ishte ngjitur lart për darkë e tryeza ishte shtruar, gruaja filloi të merakosej, por s'pati guxim t'i tregonte të shoqit për vizitën e saj në papafingo. Pas pak, dera e poshtme u hap, një hap i lehtë u ndje mbi dyshemenë e kalldrëmtë me shkallë të thikta dhe ja ku u shfaq Knulpi. Hoqi kapelën e bukur me ngyrë gështenje e përshëndeti "mirëmbrëma!".

- Nga mbive? thërriti i habitur regjësi. - Është i sëmurë e bredhërin natën! Do të hash ndonjë të ftohur.

- Pikërisht, - ia ktheu Knulpi. - Mirëmbrëma, zonja Rothfuss! Kam ardhur tamam në kohë. Aroma e mirë e supës suaj ndihej deri tek sheshi i tregut. Ajo do të më shërojë nga çdo plevit.

Filloi të hante. I zoti i shtëpisë ishte fjalaman. Mburrej me shtëpinë e tij e me pozitën si mjeshtër artizan. Thumbonte mikun e i përsëriste, rëndë-rëndë, se duhej të hiqte dorë njëherë e mirë nga endjet e tij që s'kishin të sosur e nga të ndenjurit duarkryq. Knulpi dëgjonte e përgjigjej me "po" dhe "jo". Zonja e shtëpisë rrinte e heshtur. Ishte e zemëruar me të shoqin, që i dukej i pagdhendur në krahasim me Knulpin e bukur e të sjellshëm. Bëri që edhe mysafiri të kuptonte mendimet e saj, duke i shërbyer gjithë kujdesje. Kur ora shënoi dhjetë, Knulpi tha "natën e mirë" dhe e pyeti regjësin nëse mund t'i huante briskun e rrojës.

- Je me të vërtet një njeri i pastër, - e lavdëroi Rothfussi, teksa i rraste briskun e rojës në dorë. - Sapo të kruhet mjekra, duhet të ruhesh. Natën e mirë e kujdesu të shërohesh!

Para se të hynte në dhomë, Knulpi u avit tek dritarja e shkallëve, për t'i hedhur një sy kohës e lagjes. Era kishte rënë e mes çative shquhej një pjesë e qiellit të errët, në të cilin ndriçonin yje të shndritshëm e vezullues, nga lagështia.

Pikërisht, kur donte të fuste kokën brenda e të mbyllte dritaren, në shtëpinë përkarshi, tamam përballë tij, ndriçoi një dritëz. Pa një dhomë të vogël me tavan të ulët, shumë të ngjashme me të tijën. Nga dera hyri një shërbëtore, e cila, në dorën e djathtë mbante një qiri, të vendosur në një shandan prej tunxhi. Në dorën tjetër mbante një broke të madhe uji, që e vendosi përtokë. Më pas ndriçoi shtratin me qiri, mbulesa e kuqe, e pastër dhe e thjeshtë prej leshi të ashpër e të cilit, e ftonte për gjumë. Vendosi diku qiririn nuk shihte se ku dhe u ul mbi një baule të ulët, të lyer në të gjelbër, ashtu siç e kanë gjithë shërbëtoret.

Me të filluar kjo skenë e paparashikuar, Knulpi fiku llambën, për të mos u vënë re. Në heshtje, nxori përsëri kokën jashtë baxhës, për të përgjuar. Ajo shërbëtore ishte ashtu siç e pëlqente ai. Ishte rreth 18-19 vjeçe, jo shumë e gjatë, me një fytyrë të mirë, të zeshkët e me flokë të dendur e të zinj. Ajo fytyrë e qetë dhc e lezetshme nuk kishte një pamje dhe aq të gëzuar dhe gjithë qenia e saj, e ulur mbi atë baule të gjelbër, të jepte përshtypjen se ishte e shqetësuar dhc e trishtuar, kështu që Knulpi, i cili e njihte botën dhe vajzat, mundi të merrte me mend se ajo gjë e vogël nuk ishte mësuar të rrinte në dhomë të huaj, mbi një baule dhe ndiente mali për shtëpinë. E ulur mbi ato pak gjëra që kishte, mbante në pëqi duart e holla e të zeshkëta, duke kërkuar në atë qëndrim të shkurtër, para se të flinte, një ngushëllim kalirntar, me mendjen tek dhoma e saj, në shtëpinë atërore.

I shgetësuar si ajo, Knulpi qëndronte gjakftohtë në dritaren e baxhës së tij, i pushtuar prej një ndjesie të çuditshme, duke gërmuar vjedhurazi në atë jetë të vogël njerëzore, të panjohur që, pa të keq ruante dhimbjen e saj të ëmbël në dritën e qiririt e, sigurisht, që as i shkonte nëpër mend se po e vëzhgonin. Vështroi ata sy të bukur ngjyrë gështenjë, që herë jepnin vezullime të errëta e herë ishin të mbuluar nga qerpikët e gjatë, teksa drita c kuqërremtë dukej se luante mbi faqet e zeshkëta dhe fëmijërore, shihte ato duar rinore e të holla, aq të lodhura, sa do të donte ta shtynte edhe pak punën e fundit, atë të të zhveshurit, për të pushuar, të fundit blu, prej pambuku, në trup.

Më në fund, duke psherëtirë, vajza ngriti kokën me gërshetat e rënda të mbledhura topuz, hodhi mendueshëm vështrimin në boshllëk, sigurisht, jo me dhimbje më të vogël dhe u përkul për të zgjidhur këpucët.

Knulpit nuk i bëhej të largohej, por i dukej e padrejtë e, gati-gati, një ligësi, të përgjonte atë vajzë të shkretë, teksa zhvishej. Do t'i kishte folur me gjithë qejf, sa për të këmbyer dy fjalë me të e ta bënte që

të shkonte të flinte pak më c lehtësuar, pas një fjale miqësore. Por trembej se mos ajo frikësohej, sapo ai t'i fliste. Atëherë përdori një nga artet e tij të vogla: nisi të fërshëllente me ëmbëlsi të madhe: "Në një të fshehtë lugine, vërtitet mulliri pa pushim", sikur të ishte shumë larg dhe e bëri aq mirë, sa vajza vuri veshin të dëgjonte, pa e kuptuar se nga vinte. Vetëm në rreshtin e tretë u drejtua, u ngrit e bëri për nga dritarja, për të dëgjuar më mire.

Nxori kokën e zgjati veshët të kapte fishkëllimën e vazhdueshme të Knulpit. Lëkundi kokën nja dy herë sipas ritmit të këngës, pastaj, befas, ngriti sytë dhe e kuptoi nga vinte muzika.

- Ka njeri aty? - pyeti me gjysmë zëri.

- Vetëm një punëtor regjës, - ishte përgjigjja, po ashtu me zë të ulët. - Nuk doja të trembja gjumin e zonjushës. Kisha pak mall për shtëpinë e kësisoj ia nisa një kënge me fishkëllimë. Di edhe të tjera, më të gëzueshme. E di, ti s'je prej këtej, apo jo?

- Jam nga Pylli i Zi.

- Nga Pylli i Zi? Edhe unë, jemi bashkëfshatarë. Të pëlqen Lächstetteni? Mua , jo.

- Oh, ç'të them. Kam vetëm tetë ditë që jam këtu. Jo se më pëlqen aq shumë. Ju keni shumë që jeni këtu?

- Jo, që prej tri ditësh. Por bashkëfshatarët i flasin me "ti" njëri-tjetrit, apo jo?

- Jo, nuk mundem. Ne nuk njihemi fare.

- Ajo që s'është, mund të jetë. Malet e luginat nuk takohen, por njerëzit, po. Si quhet qyteti juaj, zonjushë?

- Me siguri që nuk e njihni.

- Kushedi? Apo e mbani sekret?

- Achthausen. Është fshat.

- Por i lezetshëm, apo jo? Me të hyrë, në qoshe është një kishë, pastaj një rnulli, apo ndoshta një sharrë, ku mbajnë një qen Sanbenedcto të madh, qimekuq. Është e vërtetë?

- Sigurisht, Belo.

Duke parë se njihte fshatin e saj e me të vërtetë kishte qenë atje, sikur iu fashit pjesa më e madhe e mosbesimit dhe e frikës e filloi të hapej pak.

- E njihni edhe Andres Flickin? - e pyeti me gjallëri.

- Jo, nuk njoh asnjë. Është babai juaj, vërtet?

- Po.

- Mirë, mirë, pra qenkeni një zonjushë Flick dhe, po të dija dhe emrin e vërtetë të lindjes, mund t'ju shkruaja një kartolinë, nëse kaloj përsëri nga Achthauseni.

- Përse, doni të ikni që këtej?

- Jo, por dua të di emrin tuaj, zonjusha Flick.

- Por unë s'njoh emrin tuaj.

- Më vjen keq, por mund të rregullohet. Quhem Karl Eberhard dhe, nëse një ditë do të takohemi, dini si të më thërrisni. Po unë, si duhet t'ju drejtohem?

- Barbara.

- Tani jemi në rregull. Shumë faleminderit! Është e vështirë të shqiptohet emri juaj dhe vë bast se quheni.

- Mundet. Po kur dini çdo gjë, përse bëni aq shumë pyetje? E tani, duhet të shkojmë të flemë. Natën e mirë, regjës!

- Natën e mirë, Bärbële! Ju uroj ëndrra të arta dhe, meqë jeni ju, dua të fishkëllej një këngë tjetër. Mos u largoni, s'iu kushton gjë. Dhe filloi menjëherë të fërshëllente gjithë art një pjesë popullore, me dredhje e nota të dyfishta, të hareshme si një valëzim. Ajo e dëgjoi e mahnitur këtë demonstrim mjeshtëror e kur u bë qetësi mbylli ngadalë kanatat e iu vuri shulin, teksa Knulpi lëvizte nëpër terrin e dhomës së tij. Të

nesërmen, Knulpi u ngrit herët e u bë gati të përdorte briskun e rrojës së regjësit. Ky i fundit, mbante një mjekër të gjatë, që prej disa vitesh e brisku ishte katandisur në një gjendje aq të keqe, sa Knulpit iu desh ta mprihte për, gati gjysmë ore mbi tirandat e tij, para se të mund të rruhej. Kur u gatit, veshi xhaketën, mori në dorë çizmet e zbriti në kuzhinë, ku bënte ngrohtë e tashmë ndihej aroma e kafesë. I kërkoi të zonjës së shtëpisë bojën dhe furçën, që të lustronte çizmet.

- Çfarë thoni?! - foli me zë të lartë ajo. - S'janë punë për burra. Ma lini ta bëj unë!

Ai nuk ia lejoi një gjë të tillë e, kur më në fund, me një ngërdheshje, ajo i vendosi përpara veglat për të pastruar çizmet, Knulpi iu fut punës gjithë seriozitet e ndërgjegje, me pamjen e njeriut që i kushtohet punës së krahut më të rrallë e sipas humorit, por me saktësi e me qejf.

- Shumë i zoti! - e lavdëroi gruaja, duke e parë në bebe të syrit. - Çdo gjë shkëlqen, sikur po shkoni të takoni të fejuarën tuaj.

- Oh, do ta bëja me kënaqësi.

- E besoj. Me siguri që do të jetë e bukur, - qeshi përsëri me zë miklues. - Apo, ndofta, rnë shumë se një?

- Nuk do të qe korrekte, - e qortoi me të qeshur Knulpi. - Doni të shihni një fotografi të sajën?

Ajo u afrua, kureshtare, teksa Knulpi nxime nga xhepi portofolin e tij të dyllosur dhe kërkonte fotografinë e Dusës. E vështroi mc vëmendje.

- Është shumë e bukur, filloi ta lavdëronte me kujdes. - Thuajse, një zonjë e vërtetë. Sigurisht, duket një zonjë vërtetë. Është mirë me shëndet?

- Me sa di unë, shumë mirë. Eja të takojmë dhe plakushin, e ndiej se po lëviz në sallon.

Shkoi të përshëndeste regjësin. Salloni ndriste e kishte një pamje mikpritëse dhe të ngrohtë, me veshjen prej druri ngjyrë të hapët, orën, pasqyrën dhe me fotografitë mbi mur. "Një dhomë kaq e pastër, mendoi Knulpi, në dimër s'është dhe aq keq, por sigurisht, s'ia vlen të martohesh vetëm për këtë". S'ishte fare i kënaqur nga dashamirësia që tregonte zonja e shtëpisë.

Pas kafesë me qumësht, shoqëroi mjeshtrin Rothfuss në oborrin e nclërtesës, për të parë punishten e tij. Njihte gjithë zanatet artizane e bënte pyetje kaq të hollësishme, sa miku i tij mbeti i habitur.

- Nga i di gjithë këto gjëra? - e pyeti me gjallëri. Mund të mendosh se ti je me të vërtetë një regjës ose të paktën ke qenë.

- Mëson lloj-lloj gjërash kur udhëton, - qe përgjigjja modeste e Knulpit. - Tek e fundit, përsa i përket regjjes, ke qenë ti mësuesi im, s'të kujtohet? Gjashtë a shtatë vjet përpara, kur kemi udhëtuar bashkë, më ke shpjeguar çdo gjë.

- Dhe i mban mend ende?

- Ca gjëra, Rothfuss. Tani s'po të bezdis më. Sa keq, do të më pëlqente të të ndihmoja, por këtu poshtë ka shumë pluhur e lagështi e do të më kthenin kollën përsëri. Mirupafshirn, miku im, po shkoj pak andej nga qyteti, të paktën sa s'ka filluar të vesojë.

Pasi ai doli, Rothfussi kishte mbetur tek pragu dhe po e vështronte teksa largohej. Përshkoi ngadalë Gerbergassen drejt qendrës së qytetit, me kapelën ngjyrë të gjelbër përmbi sy e flokët e krehur me kujdes, duke shmangur llogaçet; dukej se kjo e zbaviste shumë.

"E kaluaka për bukuri"- tereziti artizani, pak ziliqar. E, duke u kthyer në strofkën e tij, mendjen e kishte tek miku i vet origjinal, që nga jeta s'kërkonte tjetër, veçse të vëzhgonte, pa ditur si ta quante: shumë kërkues apo të thjeshtë. Kush punon dhe ecën përpara me mundim, ia kalon më mirë nga shumë këndvështrime, por s'mund të ketë kurrë duar aq sqimatare apo një ecje aq të lehtë e të plogët. Jo, Knulpi kishte të

drejtë të, jetonte sipas natyrës së tij, në një mënyrë, që shumë të tjerë s'do të mund ta imitonin, duke u folur të gjithëve si një fëmijë, duke i bërë për vete, duke u thënë fjalë lezetare gjithë vajzave e grave që takonte e të sillej sikur çdo ditë të ishte e diel. Duhej marrë ashtu siç qe. Nëse punët i shkonin keq e kishte nevojë për një strehim, ishte kënaqësi e nderim ta prisje e gati-gati duhej t'ia dije për nder, sepse prania e tij gjallëronte e ndriçonte shtëpinë.

Ndërkohë, mysafiri i tij, kureshtar e i kënaqur, endej nëpër qytezë, duke fishkëllyer me gjysmë zëri një marsh e duke ccur pa ngutje, për të kërkuar vende e njerëz të njohur. Pikë së pari, u drejtua për nga rrethinat, mbi një kodër, ku njihte një rrobaqepës të varfër, që s'bënte gjë tjetër, veçse arnonte pantallona të vjetra, ngase askush s'i kërkonte t'i jepte një veshje të re. Sa keq, sepse ishte i zoti e dikur kishte thurur ëndrra të bukura e kishte punuar në rrobaqepësi me emër. Por ishte martuar shpejt, ishte bërë edhe me fëmijë dhe e shoqja s'ishte ndonjë amvisë kushedi se çfarë.

Këtë rrobaqepës, Schlotterbeckun, Knulpi e kërkoi dhe e gjeti në katin e tretë të një ndërtese, në atë rrethinë. Hyrja binte në anën e prapme. Dyqani i tij i vogël varej në boshllëk, si një fole zogu, sepse ndërtesa ishte në buzë të luginës e, nëse shihje vertikalisht poshtë dritares, kishe poshtë vetes jo vetëm tri kate, por gjithë malin. Kopshtet e tij thikë dhe shpatet e mbuluara me bar, zbrisnin marramenthi, duke përfunduar me një rrëmujë të hirtë kotecesh, vatha dhish e kafaze lepujsh. Çatitë e para shumë të vogla që shquheshin, ndodheshin matanë kësaj toke të humbur, poshtë, në thellësi të luginës. Për këtë arsye, dyqani i rrobaqepësit ishte mjaft i ndriçuar e i ajrosur mirë dhe, nga tavolina e tij e madhe ndanë dritares, i zellshmi Schlotterbeck zotëronte botën e lartë e plot dritë, si roja e një fari.

- Tungjatjeta, Schlotterbeck! - foli Knulpi duke hyrë dhe artizani, i lëbyrur nga drita, mbylli sytë, për të parë cili qe.

- Qenke ti, Knulp! bërtiti fytyrën ndriçuar e duke i mbajtur dorën. - U duke prapë këtyre anëve? Ç'erë e mirë të solli deri këtu lart?

Knulpi tërhoqi pas vetes një stol e u ul mbi të.

- Më jep një gjilpërë e pak pe, por ngjyrë gështenjë e nga ajo më e mira, sepse dua të bëj një kontroll. Hoqi xhaketën dhe jelekun, kërkoi fijen, e shkoi në gjilpërë e i hodhi një sy gjithë veshjes, që gjithsesi dukej e re, duke rregulluar me majë të gishtave çdo vend që linte për të dëshiruar, çdo qepje të rrallë, çdo kopsë pak të liruar.

- Po ç'na thua për të tjerat? Stina s'është nga më të mirat. Por, të paktën dikush është mirë, s'ka dhe familje...

Knulpi kroi zërin, e ia ktheu me plogështi:

- Po, po, Zoti dërgon shi mbi të drejtët e të prapët, vetëm rrobaqepësit qëndrojnë në të thatë. Prapë qahesh, Schlotterbeck?

- Eh, Knulp. Nuk dua të them gjë. I dëgjon, andej matanë, fëmijët që bërtasin? Tani janë pesë. Ke dëshirë të shtrosh kurrizin në punë deri në mes të natës e nuk mjafton kurrë. Kurse ti s'bën gjë tjetër, veçse vjen vërdallë.

- Gabohesh, miku im. Kam qenë katër a pesë herë në spital, në Neustadt, ku s'mbajnë asnjë më shumë se sa duhet dhe asnjë nuk do të qëndronte. Rrugët e Zotit janë të pafundme, i dashur Schlotterbeck.

- E kush, ti! Lëri këto moralizime!

- Si ka mundësi, nuk beson më? Pikërisht tani që unë doja të afrohesha me fenë? Erdha tek ti pikërisht për këtë gjë. Si t'ia bëjmë, shtëpiaku im i dashur?

- Lëre mënjanë besimin! Ke qenë në spital? Më ardhka keq, me të vërtetë.

- S'ka rëndësi. Kaloi. Tani më thuaj, si t'ia bëjmë me librin e Siracides dhe me zbulimin e ri? E di, në spital kisha shumë kohë të lirë dhe një bibël. E kam lexuar thuajse të gjithën e tani mund të flasirn për të. Është një libër interesant, *Bibla*.

- Ke të drejtë. Interesant, por edhe gënjeshtar, sepse nuk ta mbush shumë mendjen. Ndoshta ti e kupton më mirë sepse dikur ke studiuar pak latinisht.

- Më mbeti fare pak.

- Shiko, Knulp.... Rrobaqepësi pështyu jashtë dritares, në boshllëkun poshtë saj, me sy të çapëlyer e fytyrë të hidhëruar. Shiko, Knulp, tek besimi s'ka asgjë të vërtet. Asgjë të vërtetë, të them e unë s'dua t'ia di. S'dua t'ia di! Endacaku e vështroi mendueshëm.

- E kuptoj. Por a nuk po e tcpron pak, miku im? Mua më duket se në Bibël thuhen shumë gjëra të mençura.

- Po, por pak faqe më tutje, herët a vonë, lexon të kundërtën. Mjaft me Biblën, i kam mbyllur hesapet. S'dua të dëgjoj më për të.

Knulpi ishte çuar dhe kishte zgjatur duart drejt një hekuri për hekurosje.

- Mund të më japësh ndonjë copë qymyri? - e pyeti rrobaqepësin.

- Përse?

- Dua të hekuros pak jelekun; do t'i bënte mirë edhe kapelës, pas atij shiu që hëngri.

- Gjithmonë sqimatar, - foli Schlotterbecku me zë të lartë, pak i zemëruar. - E ç'të hyn në punë që je shik si një kont, nëse s'je veçse një barktharë?

Knulpi buzëqeshi me dashamirësi.

- Pamja është më e mira. Pastaj, më pëlqen. Nëse s'do ta bësh për hir të Zotit, bëje për mirësjellje e për dashurinë ndaj një miku të vjetër, dakord?

Rrobaqepësi doli dhe hyri përsëri me hekurin e nxehtë.

- Kështu më pëlqen. Shumë faleminderit!

Filloi të hekuroste strehën e kapelës së tij e, mbasiqë në këtë punë s'ishte dhe aq i zoti sa në të qepur, miku i mori nga duart hekurin dhe ia hekurosi vetë.

- Tani po, është e bukur, - i tha me mirënjohje Knulpi. Duket përsëri si kapela e së dielës. Por kujdes, rrobaqepës, mos merr shumë nga Bibla. Të vërtetën mbi jetën, mënyrën se si është gatuar, secili duhet ta zbulojë vetiu e nuk mësohet në asnjë libër, kështu mendoj unë. Bibla është vjetër e, njëherë e një kohë, nuk diheshin gjithë këto që janë zbuluar e njihen. Kjo s'përjashton faktin se ajo përmban shumë gjëra të bukura e të drejta dhe një pjesë të mirë të së vërtetës. Në përçapje të tilla, më duket se kam në duar një libër të bukur me figura. Si atëherë kur ajo vajza, Ruthi, që shkon mes fushave për të mbledhur kallinj: më bëhej se ndieja nxehtësinë dhe afshin e beharit. Ose kur Shpëtuesi u afrohet fëmijëve dhe mendon: më jeni më të shtrenjtë ju, se gjithë të rriturit të marrë së bashku, mc gjithë fudullëkun e tyre! Them se ka të drejtë dhe, nga ai, vetëm mund të mësojmë.

- Mundet, - pranoi Schlotterbecku, që, gjithsesi, s'donte t'i jepte të drejtë. - Por është e lehtë kur ke të bësh rne fëmijët e të tjerëve, sesa kur ke pesë gojë për të ushqyer e nuk di si t'i ngopësh me bukë.

Sërish u trishtua e u ngrys dhe Knulpi s'kish si të mos e vinte re. Para se të largohej, donte t'i thoshte një fjalë të ëmbël. E vrau pak mendjen, pastaj u përkul mbi rrobaqepësin, e vështroi me sytë e tij të shndritshëm e tha ngadalë:

- Tani, më thuaj, a nuk të janë të shtrenjtë fëmijët e tu?

I trembur, rrobaqepësi shqeu sytë.

- Sigurisht, çfarë kujton Sigurisht që më janë të shtrenjtë, sidomos i madhi.

Knulpi pohoi me seriozitetin më të madh:

- Më duhet të largohem tani e të të falënderoj nga zemra. Jeleku im tani vlen dyfish. Dhe... nëse i do shumë fëmijët e tu dhe je i lumtur

që rri me ta, zëre se janë gjysmë të ngopur. Dëgjo, do të të them një gjë që s'e di njeri e që nuk duhet t'ia thash kurrkujt në botë.

I habitur, artizani e vështroi me vëmendje në sytë e kthjellët, që i ishin bërë shumë të mendueshëm. Knulpi fliste me zë aq të ulët, sa rrobaqepësi mezi arrinte ta kuptonte:

- Më shih në fytyrë! Ti më ke zili e mendon: për të, jeta shkon vaj, s'ka farnilje as edhe shqetësime. Por s'është e vërtetë. Unë kam një djalë, një fëmijë dy vjeç, që e ka birësuar një familje e panjohur, sepse të atin nuk ia njihte njeri dhe e ëma vdiq gjatë lindjes. S'ka nevojë të të tregoj qytetin ku jeton. Por unë e di dhe, çdo herë që shkoj atje, afrohem tek ajo shtëpi, vjedhurazi e fshihem përpara kangjellave, me shpresën se do të jem me fat të shoh fëmijën. Në çdo rast, nuk mund as ta përkëdhel e as të puth. Më e shumta, mund të fërshëllej një këngëzë, teksa largohem që andej. Mirë pra, kjo ishte e gjitha. Tani, mirupafshim e qofsh i lumtur që ke fëmijë!

Knulpi u përudh drejt qytetit. Qëndroi një çast përpara dyqanit të një tornitori, për të vëzhguar lojën e shpejtë të ashklave të drurit, të gjitha të përdredhura. Përshëndeti shefin e policisë, që e kishte shumë për zemër e i ofroi një të kapur duhani nga kutia e tij prej mështekne. Gjithandej mësoi gjëra të mëdha e të vogla mbi jetën në familje e dyqane: mësoi për vdekjen e parakohshme të bashkëshortes së sekretarit të bashkisë dhe gjithë ç'kishte katranosur i biri rrezikzi i kryetarit të bashkisë. Në shkëmbim, edhe ai tregoi të rejat e fundit nga vende të tjera, duke iu gëzuar atij filli të hollë e hareplotë, që e lidhte me jetën e banorëve e të zyrtarëve të lartë të atij apo këtij vendi, si i njohuri i tyre, si mik e si bashkëfajtor me ta. Ishte e shtunë dhe tek porta e një fabrike birre pyeti punëtorët e një vozaxhiu, ku mund të shkonte për të kërcyer atë ditë e të nesërmen.

Kishte mundësi të shumta, më e mira tek Luani Gertelfingenit, gjysmë ore në këmbë prej andej. Vendosi të shpinte atje zonjushën e shtëpisë ngjitur, Bärbëlen.

Ishte gati mesditë e nëpër shkallët e shtëpisë së Rothfussit i erdhi përballë një aromë shumë grishëse. Qëndroi një çast, për të ngjëruar këtë kënaqësi me flegrat e brishta të hundës, me ëndjen dhe kërshërinë e një fërnije e, ndonëse u mundua të mos bënte zhurmë, prapëseprapë e dëgjuan. Zonja e shtëpisë hapi derën e kuzhinës e u dha buzagaz te pragu, e rrethuar nga avulli i gjellëve.

- Mirëdita, zoti Knulp! - tha me ëmbëlsi. - Jam e gëzuar që keni ardhur në kohë. Kemi qofte me mëlçi dhc rnendoj se për ju mund të pjek mënjanë një copë mëlçie, nëse e parapëlqeni kështu. Si thoni?

Knulpi fërkoi mjekrën e u përkul me fisnikëri.

- Përse duhet të më jepni diçka të veçantë? Unë kënaqem edhe me supë.

- Po çfarë thoni?! Kur dikush ka qenë i sëmurë, duhet ta shikojë veten siç duhet, përndryshe, ku do t'i gjejë forcat? Apo ndofta jeni nga ata që nuk i pëlqejnë mëlçitë?

Ai qeshi me thjeshtësi.

- Jo, nuk jam nga ata, por, një pjatë e mbushur me qofte mëlçish, është një gatim për të dielat.

- Këtu tek ne nuk duhet t'ju mungojë asgjë. Përndryshe, përse do të më shërbenin njohuritë e gatimit? Shiko, kam edhe një copë mëlçie tepër, e kam hequr mënjanë për ju. Do t'ju bënte shumë mirë.

- Faleminderit, zonjë! Faleminderit për qëllimet tuaja të mira, por parapëlqej qoftet, me të vërtetë. Po më llastoni shumë.

Ajo buzëqeshi dhe e kërcënoi me gishtin drejtues.

- S'ka nevojë të më bëni kornplimente. Unë s'ju besoj. Atëherë, qofte. Me qepujka, në rregull?

- Sigurisht, nuk mund të kundërshtoj.

Gruaja iu kthye punës pranë oxhakut dhe ai u ul. Tryeza tashmë ishte shtruar. U zhyt në leximin e gazetës javore, që kishte dalë një ditë më parë. Pas pak, hyri regjësi e supa ishte zbrazur nëpër pjata. Pas drekës, lozën një çerek ore me letra, kësisoj Knulpi, i dashur e guximtar, pati rastin ta habiste të zonjën e shtëpisë me ndonjë lojë shkathtësie. Dinte edhe t'i përziente letrat e t'i rregullonte përsëri, sa hap e mbyll sytë, me një shkujdesje okatare. Hidhte letrën e tij mbi tryezë, gjithë hijeshi dhe hera-herës rrëshqiste gishtin tregues në buzë e tyre. Artizani e vështronte me një farë admirimi dashamirës, si ai punëtori borgjez që admiton gjithë mjeshtëritë pa bereqet. Por zonja i shihte këta tregues të botës mondane me syrin e atij që i njeh mirë. Vështrimi i saj ndalonte vëmendshëm mbi duart e gjata e të holla të Knulpit, që s'ishin vrarë nga puna e krahut.

Në dhomë, nga dritarja, depërtonte një reflektim drithrues i diellit që binte mbi tryczë e letra, luante hareshëm, por flashkët me hijet e lehta mbi dysheme dhe ravijëzonte rrathë të mjegullt, të ngjyrosur nc të bruztë mbi tavan. Me sy vezullues, Knulpi perceptonte çdo gjë: lojën e diellit të shkurtit, qetësinë e fashitur të shtëpisë, fytyrën e menduar e punëtore të artizanit, mikut të tij dhe vështrimet e fshehta të zonjës së tij të hijshme. Këto vështrime nuk i pëlqenin, nuk i synonte e as i dëshironte. "Po të ndihesha mirë e të ishte verë, mendoi, s'do të rrija as edhe një minutë më tepër këtu".

- Po shkoj të kërkoj pak diell, - tha, kur Rothfussi mblodhi letrat e i hodhi një sy orës. Zbriti shkallët me regjësin, e la atë në kapanonin e përshtatur për tharje bashkë me lëkurat e tij dhe u zhduk në kopshtin e ngushtë e të shkretë, të mbuluar nga bari e që, i ndërprerë nga gropat e regjjes së lëkurave, zbriste deri tek përroi. Atje regjësi kishte ndërtuar një urëz, mbi të cilën lante lëkurët. Knulpi u ul mbi të me shollat që i tundeshin mbi ujin që rridhte shpejt e heshturazi. Ndoqi me vështrim

argëtues peshqit që lëviznin të errët poshtë këmbëve të tij e filloi të sajonte një mënyrë për të folur me shërbëtoren e shtëpisë përballë.

Kopshtet ishin ngjitur; i ndante vetëm një gardh i katandisur mos më keq. Atje, mbi përrua, ku hunjtë e gardhit ishin kalbur me kohë ose ishin shkulur fare, mund të kaloje lehtë nga një kopsht tek tjetri. Kopshti i fqinjit dukej i mbajtur më me kujdes se djerrina e shtrirë e regjësit. Kishte katër rreshta lehesh, të mbuluara nga bari i pakët e i rrafshuar, siç ndodh rëndom pas dimrit. Në dy lehet e përshtatura për kopsht, ishte mbjellë sallatë marule dhe spinaq, ato pak rrënjë që i kishin mbijetuar dimrit. Të përkulura e me kurorat e rëna përtokë qëndronin edhe shkurret e trëndafilave. Pak më tutje, si për të fshehur shtëpinë, ngriheshin disa rrënjë të shëndetshme fiqsh. Pasi e studioi atë kopsht të panjohur, Knulpi u avit deri tek fiqtë pa u ndier, kësisoj u ndodh para shtëpisë, mes pemëve. Në pjesën e prapme ndodhej kuzhina. Pas pak, kaloi aty me nxitim vajza, me mëngë të përveshura, përqendruar në punën e saj. Ishte edhe e zonja e shtpisë, e cila jepte shumë urdhra e i mësonte shumë gjëra, siç ndodh rëndom me të gjitha gratë që s'duan të paguajnë një shërbëtore me përvojë e që nuk reshtin së lavdëruari kur largohen shërbëtoret që qarkullojnë për një vit. Qoftë për të mësuar, qoftë për t'u ankuar, në të dy rastet, toni i saj dukej jo keqdashës. Vogëlushja ishte mësuar tashmë, sepse vazhdonte e patrazuar punën e saj, me thjeshtësinë më të madhe.

Knulpi qëndronte i mbështetur tek një pemë, me kokën të zgjatur përpara, kureshtar e i vëmendshëm, si një gjahtar që përgjon me durim e kënaqësi, që nuk e ha meraku për kohën e është mësuar të jetojë duke parë e duke dëgjuar. Ishte i lurntur tek shihte vajzën që, hera kalonte përpara. Saktësoi se e zonja e shtëpisë, nga theksi, nuk kishte lindur në Lächstetten, por në pjesën e sipërme të luginës, nja dy orë larg. Përgjoi qetësisht, duke përtypur një bisk bredhi, gjysmë ore a më shumë, deri sa e zonja e shtëpisë u largua nga kuzhina. Pasoi heshtja.

Priti dhe pak, pastaj bëri përpara me shumë kujdes e i ra dritares së kuzhinës me një degë të thatë. Vajza nuk e vuri re e atij iu desh të trokiste përsëri. Atëherë ajo iu afrua dritares gjysmë të hapur, i hapi të dy kanatat e vështroi jashtë.

- Po ju, çfarë bëni këtu? - bërtiti me gjysmë zëri, më trembët.

- Frikë nga unë? Jo, aspak, - ia ktheu Knulpi duke qeshur. - Doja vetëm t'ju përshëndesja e të shihja si ishit. E, meqë është e shtunë, doja t'ju pyesja nëse nesër në pasdite jeni e lirë për të bërë një shëtitje.

Ajo e vështroi e tundi kokën, por fytyra e tij u trishtua aq shumë, u hidhërua e u nxi, sa vajzës i erdhi shumë keq.

- Jo. - tha me mirësjellje. - Nesër nuk jam e lirë, vetëm paradite, sa për të shkuar në kishë.

- Oh, lërini këto! - foli nëpër dhëmbë Knulpi, - atëherë me siguri mund të dilni sonte.

- Sonte? Po, mund të jem e lirë, por dua t'ju shkruaj një letër të mive.

- Ejani, do ta shkruani një më vonë, se mos do ta nisni sonte. E dini, mezi ç'prisja të fjalosesha edhe një herë me ju dhe sonte, nëse nuk bie shi me gjyma, do mund të bëjmë një shëtitje të bukur. Hë pra, bëhuni e mir, mos kini frikë nga unë!

- Jo, nuk kam frikë, të paktën jo nga ju, por nuk është mirë. Nëse më shohin jashtë me një burrë...

- Bärbele, këtu nuk ju njeh njeri. Sidoqoftë, nuk është mëkat e nuk i lipset asnjërit. S'jeni me një nxënëse shkolle, apo jo? Atëherë më dëgjoni: në orën tetë do të jem përpara shkollës, ku ndodhen thurrimet për pazarin e gjësë së gjallë. Apo duhet të vij më parë? Mund ta rregulloj.

- Jo më parë. Përkundrazi… Unë s'duhet të vij fare, s'është mirë e unë nuk mundem, jo, jo. - Fytyra e saj prej fëmije u ngrys përsëri.

- Në rregull. Nëse vërtet nuk dëshironi... tha ai me trishtim. - Mendova se jeni e huaj këtu, e vetme e shpesh ju merr malli, njësoj si mua, kësisoj do të kishim mundësi të shkëmbenim dy fjalë me njëri-tjetrin. Mua më pëlqen të flas për Achthausenin, meqë kam kaluar atyre anëve. Sigurisht, që s'mund t'ju detyroj, por s'duhet ta merrni për keq.

- E përse duhet ta marr për keq? Thjesht, nuk mundem.

- Por ju jeni e lirë sonte, Bärbele, vetëm se nuk doni. Ndoshta do ta mendoni edhe një herë, mirë? Tani duhet të shkoj, sonte do t'ju pres përpara palestrës. Nëse nuk vjen njeri, do të shëtis e do të mendoj për ju që do të jeni duke shkruar për Achthausenin. Lamtumirë, pra! Miq, si më parë.

Bëri një shenjë të shpejtë me kokë e u zhduk para se ajo të shtonte diçka. E pa të humbiste mes pemëve e u pikëllua në fytyrë. Pastaj u kthye në punën e saj. E zonja kishte dalë e ajo, befas, nisi të këndonte me sa zë që kishte. Knulpi e dëgjonte për bukuri. U ul përsëri mbi urë e filloi të bënte toptha me një copë buke që kishte marrë nga tavolina. I linte të binin në ujë ngadalë, njëri pas tjetrit e, i menduar, i vështronte teksa fundoseshin të rrëmbyera nga uji i rrjedhshëm. Thellësia e errët u mbulua fluturimthi nga peshq të heshtur e spektrorë.

- Mirë, - foli regjësi gjatë darkës, sot është e shtunë e ti s'e merr dot me mend sa bukur është pas një jave të lodhshme pune.

- Oh, e përfytyroj, - buzëqeshi Knulpi. Buzëqeshi edhe e shoqja e artizanit dhe e vështroi dhelpërisht në sy.

- Sonte, vazhdoi më tej Rothfussi me zë gazmor, - do të thajmë së bashku një kanë plot me birrë. Plaka ime do të shkojë ta marrë menjëherë, apo jo? E nesër, nëse mban koha, do të bëjmë që të tre një shëtitje të bukur. Ç,'thua, miku im?

Knulpi i dha një të goditur të fortë mbi shpatulla.

- Të thuash të drejtën, kalohet mirë këtu tek ti. Mezi po pres të vijë dita, e nesërme. Por sonte kam një detyrim e më duhet të shkoj në

qytet, për të takuar një mik. Punonte në punishten e farkëtarit e nesër niset. Po, më vjen keq, por nesër do të jemi të tre së bashku, përndryshe, nuk do të kisha pranuar kurrë.

- Por nuk do të vish vërdallë gjithë natën. Je ende pa qejf.

- Mos më llastoni kaq shumë! Mos u merakos, nuk do të kthehem vonë. Ku e mban çelësin, që ta gjej kur të kthehem?

- Je tip i lezetshëm, Knulp. Atëherë shiko: çelësin do ta gjesh poshtë kanatit të bodrumit. E kuptove ku?

- Sigurisht. Atëherë po shkoj. Shkoni e flini herët! Natën e mirë. Natën e mirë, zonjë.

Doli nga dhoma e, kur ndodhej jashtë tek porta, e arriti zonja Rothfuss, e cila i ishte vënë pas. I çoi një çadër, të cilin Knulpi duhej ta merrte, i pëlqente ose jo.

- Duhet të kujdeseni për veten, Knulp, tha. - Tani dua t'ju tregoj ku janë çelësat. E kapi për dore, në errësirë, kaluan qoshen e ndaluan përpara një dritareje të mbyllur, me kanata druri.

- Çelësin e vendosim mbrapa kanatit, - i tregoi me zë të pakët e ngasës, duke i ledhatuar dorën, mjaft që të futësh dorën në të çarën këtu. Çclësi është mbi pezulin c dritares.

- Po, faleminderit. - iu përgjigj Knuipi, i turbulluar dhe tërhoqi dorën.

- T'ju heq mënjanë një birrë, ta pini kur të ktheheni? - filloi përsëri gruaja, duke u shtrënguar lehtazi me të.

- Jo, faleminderit! Pi shumë rrallë. Natën e mirë, zonja Rothfuss dhe faleminderit!

- Kaq mc ngut e keni? - i pëshpëriti me ëmbëlsi, duke i cimbisur krahun.

Fytyrat e tyre ishin shumë pranë e, në atë heshtje trullosëse, Knulpi, që s'donte ta zmbrapste me harbutëri, i kaloi dorën mes flokëve.

- Tani më duhet të shkoj, - foli befas me zë të lart bëri një hap pas. Ajo i buzëqeshi me gojën gjysmë të hapur. Në errësirë, Knulpi pa dhëmbët e saj të vezullonin. Pastaj ajo i pëshpëriti ngadalë.

- Atëherë të pres në shtëpi. Je shumë i këndshëm.

Ndërkohë, ai përshkonte me hapa të shpejtë rrugicën e crrët, me ombrellën nën krah. Në qoshen që pasoi, duke u rrekur të mbyste atë ndjesi të kotë shtypjeje, filloi të fërshëllente. Kënga thoshte:

Mos mendo se do t'rrëmbej,
Jo, hiqe atë mendim,
Mbasi dua të ndihem mirë,
Me shokët dhe shoqërinë.

Ajri ishte i ngrohtë e, aty-këtu, në qiellin e errët ndriçonte ndonjë yll. Në një bujtinë, një grup të rinjsh, duke bërë potere priste që të vinte e diela dhe tek "Palloi" pa, nga dritaret e pistës së re rne borgjezë të rinj me mëngë të përthyera e me cigare në buzë, të përqëndruar në peshimin e gjyleve.

Përpara palestrës, Knulpi ndali dhe hodhi një vështrim përreth. Mes degëve gjetherëna të gështenjës, fërshëllente lehtazi era e lagësht. Lumi rridhte i qetë në shtratin e tij të errët e pasqyronte ndonjë dritare të ndriçuar. Ajo natë e ngrohtë kishte një ndikim qetësues mbi të gjithë qenien e tij. Endacaku mbushte mushkëritë me ajër e zemra i ndiente pranverën, të nxehtin, si dhe veten c tij duke ecur nëpër rrugët e shkrcta. Kujtesa e tij e pashtershme rrokte me vështrim qytetin, luginën e lumit e gjithçka preth. Dinte të orientohej ngado, njihte rrugë e udhë lumi, krahina, fshatra, çifligje e bujtina të ngrohta, për të kaluar natën.

U mendua thellë dhe shestoi rrugën c udhëtimit që do të bënte më vonë. Nuk mund të vazhdontc të qëndronte më gjatë këtu, në

Lächstetten. Donte të qëndronte edhe vetëm të dielën, për hir të mikut të tij. Sa për të shoqen, ajo e vinte gjithmonë në siklet.

Ndofta, mendoi, do të ishte mirë ta vinte në dijeni mikun e tij për zonjën Rothfuss, por nuk i pëlqente të fuste hundët në punët e të tjerëve dhe as që ndiente nevojën t'i ndihmonte për të qenë më të mirë ose më finokë.

I vinte keq që punët kishin marrë atë rrugë dhe gjykimet e tij ndaj ish-kamerieres së "Bujtinës së Buallit", vetëm miqësore s'mund të quheshin, por sillte ndër mend, rne një farë qesëndisjeje ligjëratat e fryra të regjësit mbi lumturinë e të qenit familjar dhe mbi martesën. E dinte fort mirë se, nëse dikush mburret ose mbahet me të madh për lumturinë e virtytet e tij, në përgjithësi, pak të vërteta ka në ato fjalë. Po kjo gjë mund të thuhej edhe për karakterin fetar të rrobaqepësit. Mund të vihet re budallallëku i të tjerëve, mund të tallesh me ta apo t'i mëshirosh, gjithsesi, secili duhet të ecë në rrugën e vet.

Me një psherëtimë të thellë, largoi nga vetja këto shqetësime. U mbështet në zgavrën e një gështenje të vjetër, përballë lumit dhe e çoi mendjen tek udhëtimi i tij i radhës. Do t'i kishte pëlqyer shumë të shkonte përmes Pyllit të Zi, por bënte ftohtë. Atje sipër mund të kishte ende dëborë, do të bënte copë çizrnet dhe vendet për të fjetur ishin shumë larg njeri-tjetrit. Jo, s'bëhej ajo punë. Duhet të ecte përgjatë luginës e të qëndronte afër qytezave. Mulliri i Drerit, katër orë larg rnë këmbë përgjatë lumit, ishte streha e parë e sigurt dhe, nëse bënte mot i keq, mund të rrinte atje dy ose tri ditë.

E, teksa ishte zhytur në këto mendime e gati kishte harruar se pristc dikë, në errësirën e urës u shfaq një, figurë e vogël luhatëse, që afrohej rnëdyshazi.

- Jam i kënaqur që erdhët Bärbële, gati-gati i kisha humbur shpresat.

I doli në të majtë dhe e udhëhoqi përgjatë rrugicës që zbriste pranë lumit. Vajza ishte e pavendosur e i vinte rëndë.

- Nuk duhej të kisha ardhur, thoshte vazhdimisht. - Po na pa njeri,...

Por Knulpi e bombardoi me pyetje dhe shpejt hapat e vajzës u bënë më të ngadaltë e të tregullt. Pas pak ecte përbri tij si një mik i vjetër e filloi të fliste plot gaz e hare, e frymëzuar nga pyetjet dhe kundërshtimet e tij për vendin e saj, për nënën dhe të atin, gjyshen, vëllezërit, patat e pulat, për sharjet, sëmundjet, martesat e panairet. Hapi sëndukun e përvojave të saj dhe zbuloi se ishte më i madh nga ç'e kishte menduar. E fundit u shpalos historia kur kishte filluar shërbimin duke i dhënë lamtumirën shtëpisë së vet e vazhdonte me përshkrimin e punës pranë zotërinive ku punonte tani dhe të shtëpisë së tyre. Kishin kohë që ndodhcshin jashtë qytetit, por Bärbela nuk e kishte ndier fare rrugën. Duke treguar ishte çlituar nga pesha e një jave të gjatë e të rëndë vetmie, heshtjeje dhe durimi e tani ishte gjithë shend e verë.

- Po ku qenkemi kështu? - pyeti befas e habitur. - Ku po shkojmë?

- Nëse s'ju vjen keq, shkojmë deri në Gertelfingen, pothuaj arritëm.

- Gertelfingen? Po ç'do të bëjrnë atje? Më mirë të kthehemi, do të bëhemi vonë.

- Në ç'orë duhet të jeni në shtëpi?

- Në orën dhjetë. Duhet të kthehemi. Ishte një shëtitje shumë e bukur.

- Kemi ende kohë deri në dhjetë, - ia ktheu Knulpi. - Rrini c qetë, sepse do t'ju kthej në kohën e duhur. E, meqë nuk do të rrimë mot e jetë të rinj, mund edhe të guxojmë të vallëzojmë një herë bashkë. Apo ndoshta nuk ju pëlqen të vallëzoni?

Ajo i hodhi një vështrim të mrekulluar, pak e sikletosur.

- Sigurisht që më pëlqen të vallëzoj. Po ku? Këtu jashtë? Në zemër të natës?

- Duhet ta dini se kemi arritur gati në Gertelfingen dhe tek "Luani" ka orkestër. Mund të hyjmë, të bëjmë një vallëzim e pastaj kthehëmi në shtëpi. Do të kalonim një natë të bukur.

Bärbëleja qëndroi pa lëvizur, në mëdyshje.

- Do të ishte argëtuese, foli ngadalë, pas pak. - Por ç'do të mendojnë për ne? Nuk dua që të më marrin për një nga ato apo që jemi burrë e grua.

Befas, ia dha të qeshurës, gjithë kapadaillëk e tha me zë të lartë:

- Me të vërtetë, nëse një ditë do të kem një të dashur, nuk duhet të jetë një regjës. Nuk dua t'ju fyej, por zanati regjësit është me të vërtetë zanati gjithë zhul!

- Ndofta, keni të drejtë, - u përgjigj pa të keq Knulpi. - Tek e fundit, nuk është se do të martoheni më mua. Asnjë s'e di që unë jam një regjës dhe që ju jeni kaq krenarc. Duart i kam larë e, nëse doni të bëni një vallëzim me mua, jeni e ftuar, në të kundërt, kthehemi mbrapsht.

Në terrin e natës, u shfaq mes gëmushave shtëpia e parë e fshatit, me çatinë e varur. Befas, Knulpi ngriti Oshtin e bëri "shshsht". Nga fshati dëgjoheshin tingujt e një harmonike dhe të një violine.

- Shkojmë, - tha me të qcshur vajza dhe u lëshua poshtë.

Tek "Luani" ishin vetëm katër a pesë çifte të rinjsh të potershëm, që vallëzonin e që Knulpi nuk i njihte. Atmosfera ishte e qetë dhe e hijshme e asnjë nuk e bezdisi çiftin nga fshati, që u bashkua në vallëzim. U luajt një motiv fshatar dhe një polka e, më pas, një vals që Bärbela nuk dinte ta kërcente. Qëndruan të shihnin e ndërkohë pinë edhe një brokë me birrë; vetëm për kaq mjaftonin të hollat e Knulpit, për asgjë më tepër.

Nga të kërcyerit, Bärbela ishte ndezur e vështronte me sy të shndritshëm sallën e vogël.

- Të them të vërtetën, erdhi koha për t'u kthyer në shtëpi, - tha Knulpi, kur ora shënonte nëntë e tridhjetë.

Ajo brofi në këmbë me sy pak të trishtuar.

- Sa keq! - foli ngadalë.

- Mund të rrimë edhe pak.

- Jo, duhet të shkoj në shtëpi. Kaluam shumë bukur.

U nisën, por, tek dera, vajzës iu kujtua diçka:

- Nuk u dhamë asgjë muzikantëve.

- Po, u përgjigi Knulpi pak me siklet, do t'i kishin hak njëzet qindarka. Por e keqja është se unë s'kam. Ajo u nxeh e nxori nga çanta kuletën e thurur.

- Përse s'ma thoni? Ja, njëzet qindarka, jepuani!

Ai mori lekët e ua çoi rnuzikantëve, pastaj dolën jashtë portës e iu desh të qëndronin pak çaste për të shquar mirë rrugën. Nata ishte e errët pus. Era ishte shtuar e filloi të vesonte.

- Ta hap ornbrellën? - pyeti Knulpi.

- Jo, me këtë erë që fryn, s'do të bënim dot asnjë hap. Vallëzoni si një mjeshtër, regjës.

Vazhdoi të fliste hareshëm, kurse miku i saj ishte bërë i heshtur. Ndoshta, ngase ishte i lodhur apo i trembej lamtumirës së shpejtë. Befas, ajo ia mori këngës "Tani po korr barin në breg të Neckarit/ Tani po korr barin në breg të Renit". Zëri i saj tingëllonte i ngrohtë e i qartë. Në rreshtin e dytë këndonte edhe Knulpi. E bënte zërin e dytë aq të sigurt, të thellë e të bukur, sa, për ishte një kënaqësi që e dëgjonte.

- Pra, u largua malli? - e pyeti kur mbaruan këngën.

- Oh, po! - ia ktheu ajo me një zë të kthjellët. - Duhet ta përsërisim një shëtitje si kjo.

- Më vjen keq, - ia ktheu djali me zë të ulët. - Kam frikë se kjo është e fundit.

Vajza mbajti hapin. Nuk i kuptoi mirë fjalët, por i bëri përshtypje toni i shqetësuar i zërit të tij.

- Jeni mërzitur me mua?

- Jo, Bärbele, por nesër do të nisem, e lashë punën.

- Çfarë thoni?! Vërtet? Më vjen keq.

- Nuk duhet t'ju vijë keq për mua. Sidoqoftë, nuk do të kisha ndenjur më gjatë. E pastaj, jam vetëm një regjës. Duhet të gjeni shpejt një të fejuar serioz e do të shihni se malli do t'ju ikë përgjithmonë.

- Mos flisni kështu! E dini fort mirë se më pëlqeni, cdhe pse s'jeni i fejuari im.

Heshtën të dy e, bashkë me erën, edhe Knulpi ngadalësoi hapin. Kishin arritur thuajse pranë urës.

Më në fund, ndaloi.

- Dua t'ju them lamtumirë këtu, është më mirë, hapat e fundit bëjini vetëm.

- Atëherë qenka e vërtetë? Sidoqoftë, dua t'ju falënderoj. Nuk do t'ju harroj. Gjithë të mirat!

I mori dorën e ia shtrëngoi pranë vetes. Teksa ajo shikonte në sy me frikë, por e mrekulluar, i mori mes duarve kokën e vogël me gërsheta të lagura nga shiu pëshpëriti:

- Atëherë, larnturnirë, Bärbele. Para se të ndahemi, dua një puthje nga ju si premtim se nuk do të, më harroni.

Ajo tundi shpatullat dhe u tërhoq, por vështrimi i tij ishte i butë dhe i trishtuar e ajo vetëm atë çast vuri re se sa sy te bukur kishte. Pa i mbyllur të sajat, priti hijerëndë atë puthje e, mbasi Knulpi po ngulmonte, duke buzëqeshur lehtë, iu mbushën sytë me lot e ia ktheu të puthurën me gjithë zemër.

Pastaj u largua me të shpejtë. Kishte arritur matanë urës e bëri një "prapakthehu" të shpejtë e u nis drejt tij. Ai qëndronte po tek i njëjti vend.

- Çfarë ke, Bärbele? - e pyeti. - Duhet të shkosh në shtëpi?

- Po, po, do të iki, por s'duhet të mendoni keq për mua.

- Çfarë thoni kështu!

- Si është puna, regjës? Thatë që më para, por rrogën e fundit do t'jua japin para se të niseni, apo jo?

- Jo, s'më takon, por s'ka problem. Do bëj si të bëj, mos e mbani mendjen tek unë.

- Jo, jo, duhet të keni diçka në xhep. Merrini! - dhe i rrasi në dorë një kartëmonedhë të madhe. Ai pa se ishte një tolero[2]. - Mund të ma ktheni ose të ma dërgoni ndonjë ditë.

E mbajti për dore.

- Jo, s'është mirë. Nuk mund t'i harxhoni kështu kursimet tuaja të pakta! Dhe është një talero. Mcrreni! Po, duhet ta bëni! Duhet të jeni më e arsyeshme. Nëse kini një monedhë më të vogël, pesëdhjetë qindarka ose diçka të do ta pranoja me kënaqësi, sepse jam katandisur keq, por jo më tepër.

U hëngrën edhe pak me fjalë dhe Bärbele u detyrua t'i tregonte kuletën, për t'i mbushur mendjen se nuk kishte para të tjera veç taleros. Por s'ishte e vërtetë. Kishte edhe një markë e një monedhë argjendi prej njëzet qindarkash, që ishte në qarkullim në atë kohë. I kërkoi atë, por ajo mërmëriti se ishin pak. Gati-gati s'do të kishte marrë asnjërën e do të kishte ikur, por në fund, pranoi monedhën prej një marke e vajza u largua me vrap.

Rrugës, pyeste veten shpesh përse s'e kishte puthur përsëri. Herë i vinte keq e herë i ishte dukur shumë i dashur dhe i hijshëm. Më në fund, parapëlqeu hamendësirnin e dytë.

---

[2] *Monedhë e vjetër.*

Mbas më shumë se gjysmë ore, Knulp arriti në shtëpi.. Pa se drita e sallonit ishte e ndezur, pra, e zonja e shtëpisë s'kshite rënë për të fjetur e po e priste.

Pështyu i zcmëruar e, aty për aty, mendoi t'ia mbathte menjëherë nëpër natë. Por ishte i lodhur, kishtc rrezik t'ia niste shiu dhe miku i tij s'e meritonte një gjë të tillë. Veç të tjerash, atë natë kishte qejf të bënte edhe një shaka tjetër të vogël.

Gjeti çelësin në vendin e fshehur, hapi portën me shkathtësinë e një hajduti, e tërhoqi pas vetes, e mbylli me çelës, pa bërë zhurmë, me buzë të shtrënguara fort dhe e vendosi pëtsëri çelësin në skutën e tij. Hoqi këpucët e u ngjit shkallëve, pa dritën që hynte nga dera gjysmë e hapur e sallonit e, pas një pritjeje të gjatë, dëgjoi frymëmarrjen e thellë të zonjës së shtëpisë, të cilën e kishte zënë gjumë mbi divan. Aëherë u ngjit në dhomën e tij pa u ndier, e mbylli nga brenda e u shtri për të fjetur. Por të nesërmen tashmë kishte vendosur do merrte udhën.

SI E MBAJ MEND KNULPIN

Ishtc koha e rinisë sime të gëzuar e ishte ende në jetë. Ishte mesi i verës dhe ne të dy udhëtonim pa shumë shqetësime në një zonë shumë pjellore. Ditën vërdalloseshim fushave me grurë të praruar e kënaqeshim nën hijen e freskët të ndonjë are ose të pyllit, ndërsa darkave dëgjoja Knulpin, teksa u tregonte fshatarëve ndodhira, bënte hijet kineze për fëmijët ose këndonte për vashëzat këngët e tij të shumta. Dëgjoja me kënaqësi e pa e pasur zili që ndodhej mes tyre. Fytyra e tij e rreshkur rrëzëllente, teksa ato, mes shakave e të qeshurave, thithnin çdo fjalë që nxirrnin buzët e tij. Vetëm atëherë më dukej se e kishte puthur fati. Kurse unë, përkundrazi, shpesh tërhiqesha mënjanë, për të mos u dukur i tepërt pranë tij. Shkoja të përshëndesja famullitarin në kishën e tij, për të bërë ndonjë bisedë për të qenë e për të gjetur një vend ku të kaloja natën ose futesha në ndonjë bujtinë, për të pirë në hcshtje pak verë.

Një pasdite, më kujtohet, kaluam përpara një varreze, që shtrihej e braktisur mes fushës dhe kishës së saj, edhe më larg fshatit tjetër. Kaçubet e errëta që kishin mbirë në muret rrethues, i jepnin një pamje

me të vërtetë qetësuese e mikpritëse, në mes asaj fushe përvëluese. Përpara portës së hyrjes, qëndronin dy drurë gështenje të lartë, por ajo ishte e mbyllur me dry e unë doja të vazhdoja më tej. Knulpi s'ishte i këtij mendimi e u bë gati të ngjitej mbi mur. E pyeta:

- Do të ndalojmë kaq shpejt?

- Po, po, edhe pak e do të më dhembin këmbët.

- Por, në varreza?

- Sigurisht që po. Eja të shohësh! Eshatarëve u pëlqen shumë, e di mirë unë, por nën tokë duan të rrinë ashtu siç duhet, kësisoj nuk i kursejnë paratë dhe mbi varre apo përbri tyre, mbjellin gjëra të mrekullueshme.

Kapërceva murin bashkë me të dhe pashë se ai kishte pasur të drejtë; ia vlente ta kapërceje murin. Varret, të vendosura pak a shumë me rregull, zakonisht kishin një krvq të bardhë druri, por sipër e rreth e rrotull ishin mbuluar nga jeshillëku e lulet.

Shkëlqenin atje dredhëza lozonjare e rruka, të cilave u bënin karshillëk në hije pllatka të verdha të vonuara. Trëndafilishtat ishin mbushur me trëndafila; të harlisur, rriteshin gardhe shtogjesh e jargavanësh. Hodhëm një sy gjithandej e, më në fund, u ulëm mbi bar, që, në disa vende, ishte i lartë e i mbushur me lule. U shplodhëm të kënaqur në freskllëk. Knulpi lexoi emrin e gdhendur mbi kryqin më të afërt e tha:

- Quhej Engelbert Auer e i kishte kaluar të gjashtëdhjetat, kështu që, tani ai prehet i qetë nën krizantema, që janë lule shumë të bukura. Edhe mua do të më pëlqente të kisha krizantema; ndërkohë, po marr një prej tyre.

Ia ktheva:

- Lëri ato e merr ndonjë tjetër, krizantemat vyshken shpejt. Por ai mori një dhe e futi në kapelën e vendosur pranë tij, mbi bar.

- Çfarë qetësie! - thashë me zë të lartë.

Dhe ai:

- Po, e vërtetë. Dhe, po të ishte edhe pak më e madhe, do të mund të dëgjonim tek fjalosen ata poshtë.

- Këtë jo, kanë mbaruar së foluri.

- Kushedi? Thuhet shpesh që vdekja është gjumë e shpesh, në gjumë flitet, për të mos thënë se këndohet, fare.

- Ti, ndofta.

- Po, përse jo? E, po të isha i vdekur, do të prisja me padurim të dielën, kur trotull varreve vijnë vashëzat e rnbledhin ndonjë lule. Atëherë do të filloja të këndoja me zë të ulët.

- Çfarë do të këndoje?

- Çfarë? Një këngë.

U shtri mbi tokë, mbylli sytë e ia nisi këngës me zë fare të ulët, si të një fëmije:

Ndoshta ai djalosh i ri isha unë,
Atëherë, këndoni për mua ju vashëza!
Kur të kthehem,
Një fëmijë i bukur do të jem.

Ia plasa të qeshurës, edhe pse kënga më pëlqeu. Këndonte mirë, me ndjenjë, edhe pse, hera-herës, fjalët dukeshin si pa kuptim. Kënga e tij e fundit ishte e bukur dhe melodioze.

- Knulp, i thashë, - mos u premto shumë vajzave, përndryshe nuk do të ta vënë më veshin. Që ti do të kthehesh, jemi dakord, por me pamjen e një fëmije të bukur, nuk do të isha edhe aq i sigurt.

- Ke të drejtë, s'është e sigurt. Por do të më pëlqente shumë. Të kujtohet pardje, ai djali me lopë, të cilin e pyeta per rrugën? Ashtu do të më pëlqente të kthehesha. Ty, jo?

- Jo, mua jo. Dikur kam njohur një të moshuar, mbi të gjashtëdhjetat. Kishte një vështrim aq të qetë e të mirë, sa më dha përshtypjen që tek ai çdo gjë duhej të ishte mirësi, gjykim i shëndoshë e paqe. E qysh atëherë, hera-herës, mendoj se do të më pëlqente të bëhesha si ai.

- Edhc pak të duhet për këtë gjë. Janë qesharake dëshirat. Nëse tani do të më mjaftonte të kërcisja gishtat, për të bërë veten një djalosh të bukur e ty një plak zemërbutë, as ti e as unë s'do t'i kërcisnim; do të parapëlqenim të rrinim kështu siç jemi.

- Edhe kjo është e vërtetë.

- Sigurisht që është e vërtetë. Por edhe në fusha të tjera, e di? Shpesh mendoj: gjëja më e bukur e më e dëshirueshme, që ekziston është një vajzë shtatderdhur e me flokë të verdha. Por s'është e vërtetë. Shpesh kujtohem që edhe një zeshkane është edhe më e bukur. Përveç kësaj, më vjen në kokë mendimi: gjëja më e bukur dhe më e dëshirueshme, është të shohësh një shpend të mrekullueshëm, që fluturimthi në qiell, rri pezull. Por në raste të tjera, s'ka gjë më të bukur se një flutur, ato të bardhat për shembull, me pika të kuqe mbi krahë. Ose një rreze dielli që zhytet në muzg mes reve e çdo gjë ndriçon pa të qorruar sytë, duke u dhuruar të gjithëve hare dhe çiltërsi.

- Pikërisht ashtu, Knulp, çdo gjë është e bukur, nëse shihct në çastin e duhur.

- Po, por jam i bindur edhe për një gjë se tek gjërat më të bukura, përveç kënaqësisë, ka edhe pak trishtim apo ankth.

- Si ka mundësi?

- Unë e mendoj kështu: "një vajzë me të vërtetë e bukur nuk do të na pëlqente shumë, nëse nuk do të dimë që ka kohën e saj e që më vonë duhct të plaket ose të vdesë. Nëse gjithë gjërat e bukura e bukura do të mbeteshin të njëjta përjetësisht, sigurisht që do të më pëlqenin, por do t'i shihja me ftohtësi, duke menduar se prapëseprapë nuk ndryshojnë,

s'është e nevojshme të jetë sot. Ndërsa gjithë kjo që ka ndodhur e nuk mund të qëndrojë e njëjtë, e shoh me gëzim, përzier me dhimbje".

- Është e vërtetë.

- Kështu që nuk njoh asgjë më të bukur se fishekzjarrët, natën. Janë sfera drite, të kaltra e të blerta, ngjiten në errësirë e, pikërisht, kur janë në kulmin e bukurisë së tyre, bëjnë një hark të vogël e fiken. Kur i vështron, provon një ndjenjë gëzirni e ankthi, në të njëjtën kohë: "tani do të fiken".

- Është pjesë e lojës dhe është më e bukur kështu, se po të zgjaste më shumë. S'e beson?

- Po, por nuk vlen për çdo gjë.

- Përse jo?

- Për shembull, kur dy njcrëz duhen shumë e martohen ose kur janë miq, ndodh pikërisht, sepse duhet të zgjasë nuk duhet të mbarojë shpejt kjo lidhje.

Knulpi më vështroi me vëmendje, më shkeli syrin e, mendueshëm, më tha:

- Jam dakord. Por edhe gjërat e këtij lloji mbarojnë, si çdo gjë. Janë të shumta problemet që mund t'i japin fund një miqësie, po ashtu edhe një dashurie.

- Shumë e drejtë, por nuk mendohet kurrë para kohe.

- Nuk e di... Shiko, në jetën time kam pasur dy histori dashurie - të vërteta, e kam fjalën të dyja herët, isha bindur se do të zgjasnin përgjithmonë e do t'u jepte fund vetëm vdekja. Por që të dyja herët, pati një fund e unë nuk vdiqa. Kisha edhe një mik në shtëpi, në qytetin tim të lindjes e nuk kisha menduat kurrë që, sa të ishim gjallë, do të mund të ndaheshim. Po ja ku u ndamë, ca kohë më parë.

Heshti e unë nuk dija çfarë t'i thosha. Nuk kisha krijuar ende eksperiencën e dhimbjes që ekziston në çdo raport mes njerëzve; nuk kisha mësuar që, mes dy personave, sado të afërt të jenë, ekziston një

humnerë që mund të mbushet vetëm ngas dashuria e, hera-herës, duhet ndonjë urë fati.

Mendoja fjalët e shokut tim, sidomos ato mbi fishekzjarrët, që më kishin pëlqyer shumë, sepse ndonjëherë kisha ndier diçka të ngjashme. Ajo flakë e ngjyrosur, e butë dhc joshëse që ngjitej nëpër terr e befas mbytej, më dukej se simbolizonte çdo kënaqësi njerëzore që, sa më e bukur të jetë, aq më pak përmbushet e aq më shpejt shuhet. Ia thashë edhe Knulpit. Por ai s'e ngau më atë bisedë. U kufizua duke thënë:

- Po, po.

E pas pak, shtoi me zë të mbytur:

- Të mendosh e të reflektosh, s'ka asnjë vlerë. Dhe, në fakt, nuk vcprohet ashtu siç e ke menduar dhe çdo hap bëhet pa reflektim, ashtu siç na thotë zemra. Por miqësia dhe dashuria, ndofta, janë me të vërtetë siç them unë. Secili të tijën. Tek e fundit, nuk mund të kemi të njëjtën gjë me këdo. Shihet edhe kur vdes dikush. Të qara e zi, një ditë, një muaj e një vit e më pas, i vdekuri, me të vdekurit. Dhe në arkivol mund të jetë edhe një djalosh shitës, i panjohur e pa familje.

- Ou, kjo s'më pëlqen, Knulp. Kemi biseduar shpesh për faktin që jeta duhet të ketë një kuptim e që ka peshën e saj, nëse jemi të mirë e të sjellshëm e jo të ligj e dinakë. Kurse, në bazë të arsyetimit tënd, çdo gjë është e pa rëndësishme: mund të vjedhim e të vrasim.

- Jo, nuk mundemi i dashur. Provo të vrasësh njeriun që do të ndeshim, nëse e bën dot. Apo shpjegoji një fluture të verdhë që të kthehet në të kaltër. Do të tallej.

- S'doja të thosha këtë. Po, nëse çdo gjë është e parëndësishme, s'ka asnjë kuptim të duam të jemi të mirë e të ndershëm. Nuk ekziston mirësia, nëse e kaltra vlen sa e verdha dhe e keqja barabitet rne mirësinë. Në këtë mënyrë, do të jemi të gjithë egërsira në xhungël, që sillen sipas natyrës, pa pasur as merita e as faje. Knulpi heshti.

- Çfarë të them? Ndofta, gjërat janë ashtu siç thua ti. Ndofta, është kjo arsyeja që shpesh jemi kaq të rraskapitur, sepse ndiejmë që vullneti ynë nuk ka asnjë vlerë e çdo gjë ecën përpara, në rrugën e saj, pa pasur nevojë për ne. Por, një faj ekziston gjithmonë, cdhe kur nuk është e mundur të shmanget të qenit të ligj. E ndiejmë brenda nesh. Pra, edhe mirësia duhet të jetë ajo e duhura, sepse na bën të lumtur, i jep qetim ndërgjegjes sonë.

Ia lexova në fytyrë që ishte i lodhur për të bërë këto debate. I ndodhte shpesh të filozofonte, të parashtronte teza, të analizonte "po"-të dhe "jo"-të e befas të ndalonte. Njëherë mendoja se lodhej nga përgjigjet dhe kundërshtimet e mia, sigurisht, të papërshtatshme. Por s'ishte kështu. E ndiente se prirja e tij e të menduarit thellë e çonte drejt një terreni, ku njohuritë dhe teknikat e tij abstrakte s'ishin të mjaftueshme. Sigurisht, kishte lexuar shumë, madje edhe Tolstoin, por jo gjithmonë dinte të dallonte me saktësi përfundimin e drejtë nga ai i rremë dhe këtë e kuptonte fare mirë. Fliste për eruditët, ashtu si një fëmijë i talentuar flet për të rriturit: i duhej të pranonte se kishin me tepër fuqi e mjete se ai, por i shpërfillte, sepse, pavarësisht nga kjo, nuk katranosnin asgjë të mirë e në të gjitha arsyetimet e tyre, nuk ia dilnin të shpjegonin shurnë enigma.

Vazhdonte të qëndronte i shtrirë, me kokën mes duarve, duke ngulur vështrimin në qiellin e ngrohtë e të kaltër, që gati sa nuk e hante me sy përmes fletëve të murrme të shtogut, duke kënduar mbyturazi një këngë të vjetër popullore renare. E kujtoj ende strofën e fundit:

Fund të kuq vishja unë
Tani atë të ziun duhet të vesh.
Gashtë-shtatë vjet duhet të kalojnë,
Derisa dashuria ime të vdesë.

Në të errur, ishim ulur në buzë të pyllit, përballë tjetrit, me nga një copë të mirë buke dhe gjysmë salsiçeje në dorë. Hanim duke soditur rënien e territ të natës. Pak çaste më parë, kodrat ishin të ndriçuara nga reflektimi i verdhë i qiellit të mbrëmjes, me avujt shndritës, vezullues e të butë. Tani ato ishin të errëta, majëmprehta dhe përvijonin në qiellin ende të kaltër që, në pjesën më të madhe, kishte marrë tashmë ngjyrën blu të natës, kurorat e errëta të pemëve, brezaret e kaçubet.

Për aq sa kishte edhe pak dritë, lexuam pjesë të lezetshme nga një libërth i titulluar: "Melodi të Parnasos me organeto gjerman", që përmbante këngë të pakuptirnta, pak të ndyra, mc ksilografi[3] të vogla. Me rënien c natës, qemc të detyruar ta ndërprisnim. Pas bukës, Knulpi donte të dëgjonte pak muzikë e unë nxora harmonikën e gojës, gjithë thërrime, e pastrova e u rashë nja dy melodive shumë të njohura. Errësira, që, me kohë na kishte rrethuar, ishte shtrirë sa të hante syri mbi atë peizazh të shumëllojtë e të valëzuar. Edhe qielli kishte humbur zbardhimin e tij të fundit, ishte nxirë e linte të shfaqeshin njëri pas tjetrit yjet xixëllues. Notat e harmonikës sonë zbrisnin butësisht drejt fushave e humbitnin shpejt në rrugë të largëta.

- S'mund të biem shpejt për të fjetur, - i thashë Knulpit. - Më trego ndonjë histori! S'ka rëndësi nëse është e vërtetë apo përrallë.

Knulpi u mendua.

- Po, tha , - një histori, por edhe përrallë njëkohësisht. Në të. vërtetë, bëhet fjalë për një ëndërr. E kam parë këtë ëndërr vjeshtën që shkoi e rnë pas edhe dy herë të tjera, njëlloj. Kam qejf ta tregoj.

Në një qytezë, ndodhej një rrugicë. Gjithë ballinat e shtëpive binin mbi këtë rrugicë, por shumë më të larta se zakonisht. Ecja përmes saj e më dukej se kthehesha në shtëpi, pas shumë kohësh. Por gëzimi im s'ishte i plotë, më dukej sc diçka nuk shkonte. Nuk isha shumë i bindur që ndodhesha në shtëpinë time, por as edhe në ndonjë vend tjetër.

[3] *Teknikë gdhendjeje me anë të matricave prej druri*

Ndonjë qoshe ishte ashtu siç e mbaja mend dhe unë e njihja menjëherë. Por shumë shtëpi s'i kujtoja. S'i kisha parë. Nuk arrija të gjeja as edhe urën që të çonte tek tregu, e kësisoj, arrita përpara një kopshti të panjohur e një kishe të ngjashme me ato të Kolonisë e Bazileas, me dy kambana shumë të larta. Kisha e fshatit tim s'ka pasur kurrë një që të quhej kambanë, por një cung kambane. Ishte fat që kishte edhe një çati, sepse kishin gabuar dhe iu desh të ndalonin në kohë. Po kështu ndodhte edhe me njerëzit. Mes atyre që shihja nga larg, kishte edhe fytyra të njohura. E kisha emrin e tyre në majë të gjuhës e, gati-gati, doja t'u flisja. Por disa futeshin në një shtëpi ose në një rrugicë anësore e zhdukeshin. Të tjerët, nëse më afroheshin e ndodheshin përpara meje, ktheheshin në njerëz krejtësisht të panjohur. Por, kur më kolonin e ndodheshin larg, i shihja dhe e kuptoja që ishin pikërisht ata që njihja. Pashë edhe dy gra përpara një vitrine. Njëra më dukej se ishte e ndjera tezja ime, por, kur më afrohej, s'më dukej më si ajo. Vura re se flisnin me një dialekt që s'e njihja e me zor e kuptoja.

Më në fund mendova: “Ah, sikur të mund të largohesha nga ky vend! Ky është edhe nuk është vendi im". Por vazhdoja të ndeshesha me ndonjë shtëpi apo person të njohur, që përsëri më ngatërronin.. Nuk isha as i zemëruar e as i mërzitur, vetëm i trishtuar e gjithë ankth. Doja të thosha një lutje e u përpoqa me të gjitha forcat të kujtoja ndonjë, por e kotë: në mendje më vinin vetëm shprehje budallaqe e tc zbrazëta si "zotërinj të nderuar" dhe "në këto rrethana" që, gjithsesi, i shqiptoja me trishtim e ngatërrueshëm.

Them se u sorollata në këtë gjendje për rreth dy orë, duke u tërhequr zvarrë i lodhur e i mërzitur, pa e ditur as vetë se çfarë kërkoja. Kishte ardhur mbrëmja dhe vendosa të pyesja të parin që do të takoja se ku ndodhej azili ose xhadeja, por nuk arrija t'i drejtohesha asnjërit. Të gjithë më kalonin përbri, si të isha i tejdukshëm. Isha gati t'ia plasja të qarit nga lodhja dhe dëshpërimi.

U ktheva në një qoshe tjetër e u gjenda në rrugën time pak më e re dhe e sistemuar, por nuk më shqetësonte më. Vazhdova më tej e, në tymnajën e ëndrrave, njoha qartë një shtëpi. Ishte shtëpia ime atërore. Gjithmonë ishte më e lartë se zakonisht; por çdo gjë tjetër, ishte si në kohët e para dhe ndjeva të ma përshkonte kurrizin një e dridhur gëzimi e ngazëllimi. Tek dera qëndronte e dashura ime, një farë Henrieta. Ishte më e gjatë dhe e ndryshme nga ato kohëra, por më e bukur. Duke iu afruar, vura re se bukuria e saj kishte diçka të mrekullueshme, dukej si ëngjëll, edhe pse tani kishte flokë të verdhë e jo gështenjë si Henrieta. Megjithatë, ishte ajo, kokë e këmbë, edhe pse e ndryshuar.

- Henrieta! - e thirra. - Hoqa kapelën, sepse kishte një pamje aq sqimatare, sa nuk e kuptoja nëse donte të më njihte apo jo.

U kthyc tërësisht nga unë e më vështroi në sy. E, teksa më vështronte ashtu, m'u desh të mrekullohesha e të turpërohesha njëherazi, sepse s'ishte ajo që unë i thirra, por Lisabeti, e dashura ime e dytë, me të cilën kisha shkuar për një farë kohe. Kësisoj, i thirra "Lisabet" e ajo më zgjati dorën.

Më hodhi një vështrim, siç të vështron zoti, që shkon drejt e në zemër, jo të egër apo fodull, por të kthjellët qetë, megjithatë, aq i përzemërt e i lartë, sa u ndjeva një krimb. Kur më pa, u bë hijerëndë e u trishtua, tundi kokën sikur t'i përgjigjej një pyetjeje të pamatur, nuk ma kapi dorën e u fut në shtëpi, duke mbyllur në heshtje derën mbas shpatullave. E, dëgjova të vërtiste bravën.

Atëherë u ktheva e u largova, me sytë mjegulluar nga lotët e nga dhimbja. Tani çdo rrugicë e çdo shtëpi ishin saktësisht si në kohët e vjetra dhe pështjellimi ishte zhdukur. Ballinat e shtëpive s'ishin më aq të larta e kishin ngjyrën e zakonshme. Njerëzit që njihja, ishin po ata e, nëse më njihnin, më vështronin me gëzim e habi. Dikush më foli edhe në emër, por unë nuk arrija t'u përgjigjcsha e as edhe të qëndroja, kështu që ia dhashë vrapit me të gjitha forcat, nëpër rrugicat që njihja mirë e,

që duke kaluar mbi urë, të shpinin jashtë qytetit, duke parë çdo gjë përmes një perdeje lotësh. S’e di. përse, por më dukej se çdo gjë kishte humbur për mua tashmë, e unë duhej të zhytesha në turp.

Më pas, kur u ndodha mes plepave të qytetit, më ra ndër mend se si u ndodha përpara shtëpisë sime të lindjes, e nuk më erdhi as mendimi më i vogël për nënën dhe babën, vëllezërit dhe rniqtë e mi. Zemra ime ishte e ngatërruar dhe e burgosur si kurrë ndonjëherë, e çakërdisur nga turpi.

S'munda të kthehesha mbrapsht e të ndreqja gjë, sepse ëndrra kishte rnbaruar e unë u zgjova.

Knulpi tha:

- Çdo njeri ka një shpirt e s'mund ta ngatërrojë me atë të të tjerve. Dy njerëz mund të shkojnë shumë mirë, të flasin për çdo gjë e të jenë pranë njëri-tjetrit. Por shpirtrat e tyre janë si lulet, secila ka rrënjën e saj, në një vend të përcaktuar e asnjëra s'mund të afrohet më shumë me tjetrën, pa braktisur rrënjën e saj, gjë që s'mund të ndodhë. Lulet përhapin aromën e shpërndajnë farat e tyre, sepse do të donin të afroheshin, por lulja s'mund të bëjë asgjë, që fara të shkojë në vendin c duhur. Kjo i takon erës që shkon e vjen si i do qejfi.

Pastaj:

- Ëndrra që të tregova, ndoshta ka po atë kuptim. Nuk doja t'i bëja keq as Henrietës e as Lisabetit. Por ndoshta, pikërisht fakti që i kam dashur të dyja, i ka shndërruar në një figurë ëndrrash që u shëmbëllen të dyjave e nuk është asnjëra. Ajo figurë, po, është imja, por s'është e gjallë. Të njëjtën gjë kam menduar shpesh për prindërit e mi. Ata rnendojnë se, ngaqë jam fëmija i tyre, duhet të jem si ata. Por, megjithëse i dua, për ta unë jam një i huaj, që s'arrijnë ta kuptojnë. Atë që tek unë është thelbësore, që ndoshta është shpirti im, ata e quajnë të një rëndësie dytësore e ia dedikojnë rinisë ose humorit tim. Sigurisht, më duan shumë e do të bënin çdo gjë për mua. Fëmija mund të ketë

hundën, sytë deri edhe zgjuarsinë e të atit, por jo shpirtin. Shpirti është i ri tek çdo fëmijë.

Nuk kisha ç't'i thosha, sepse ende s'isha vënë në provë me këtë mënyrë konceptimi, të paktën jo nga halli. Por ky fantazim më vinte për shtat, sepse nuk më prekte thellë dhc hamendësoja që cdhe për Knulpin ishte më tepër lojë, se luftë. Përveç kësaj, ishte një mrekulli të rrije shtrirë në shoqëri, mbi barin e thatë, duke pritur natën e gjumin dhe duke kundruar yjet. Bërtita:

- Knulp, je një filozof! Duhej të ishe bërë profesor.

Qeshi dhe tundi kokën.

- Është më e lehtë të hysh në ushtrinë e shpëtimit, - ma ktheu me një pamje të menduar.

Ishte e tepërt.

- Ej! - i thashë. - Shiko, mos u tall shumë me mua. Se mos do që të të bëjmë shenjtor.

- Sigurisht, edhe atë. Të gjithë burrat janë shenjtorë, nëse i marrim seriozisht mendimet dhe veprimet e tyre. Çdokush duhet të bëjë atë që quan më të drejtë. E nëse më duket e drejtë të hyj në ushtrinë e shpëtimit, shpresoj ta bëj.

- Dolëm hapur tek ushtria e shpëtimit.

- Sigurisht. Po të tregoj përse. Tashmë kam folur me shumë njerëz e kam dëgjuar shumicën prej tyre. Kam dëgjuar famullitarë, mësues, kryetarë bashkie, social-demokratë liberalë. Mes tyre s'kishte asnjë që, në zanatin e tij, të ishte serioz deri në fund e, për të cilin të mund betohesha se në rast nevoje do të sakrifikohej për idetë e tij. Por, në ushtrinë e shpëtimit, me gjithë muzikën e rrëmujën e tyre, kam parë tre a katër herë njerëz që e kishin seriozisht.

- E ti, nga e di?

- Duket. Ishte, për shembull, njeri që duhej të fliste një të diel, në një fshat. Por, kishte aq pluhur e bënte aq vapë, sa shumë shpejt ai u

ngjir plotësisht. Përpos kësaj, nuk kishte edhe ndonjë trup të fortë. Kur arriti në pikën që s'mund të nxirrte më as edhe një fjalë, u kërkoi tre shoqëruesve të këndonin një verset[4] e gjerbi një gllënjkë uji. Rrotull tij, ishin mbledhur gjysma e fshatit, të mëdhenj e të vegjël, që e shanin dhe e quanin të çmendur. Pas tij qëndronte një mëditës që, hera-herës, kërciste kamxhikun për ta zemëruar e të gjithë ia plasin gazit. Por ai qyqari nuk u nxeh, edhe pse s'ishte teveqel. Vazhdoi në atë rrëmujë dhe e çoi deri në fund punën, me zërin e mekur. Një tjetër në vend të tij do t'ia kishte dhënë të qarit ose do t'ia ishte mbathur. E di, nuk janë gjëra që bëhen për një rrogë urie ose për kënaqësi. Duhet të kesh ide të qarta e të jesh i bindur për atë që bën.

- Dhe kalon. Por kjo nuk vlen për të gjithë. Edhe një njeri i hollë e i ndjeshëm si puna jote, nuk do t'ia dilte dot në atë zallamahi.

- Përse jo, nëse ke apo njeh diçka më të mirë se kjo mprehtësi e ndjeshmëri. E njëjta gjë mund të mos ec për të gjithë, por e vërteta, ja, çfarë duhet të vlejë për të gjithë.

- Ah, e vërteta. E nga e di që pikërisht ata, me gjithë lutjet e tyre, zotërojnë të vërtetën?

- Nuk mund ta di, ke të drejtë. Po them vetëm se, po të mund ta zbuloja që është e vërteta, do t'i shkoja pas edhe unë.

- Gjithmonë me ato "në qoftë se"-të. Ti zbulon çdo ditë një të vërtetë, për ta braktisur ditën tjetër.

Më vështroi i turbulluar.

- The një ligësi.

Do të doja t'i kërkoja të falur, por ai u tërhoq dhe heshti. Pas pak, më uroi natën e mirë me zë të pakët e u rehatua për të fjetur, por nuk besoj se e zuri gjumi shpejt. Edhe unë isha zgjuar e qëndrova për më shumë se një orë, i mbështetur mbi bërryla e sodisja peizazhin e mbrëmjcs.

---

[4] *Citim nga Bibla*

Në mëngjes, vura re se Knulpi ishte me të mira. Ia thashë dhe ai, me sy, si të një fëmije, rrëzëllues, ma ktheu:

- E gjete. Dhe e di nga varet, kur një njeri është në gjendje të mirë?

- Jo, nga se?

- Varet nga fakti që natën ka bërë gjumë të rehatshëm e ka parë ëndrra të bukura, të cilat s'i mban mend fare. Kështu ndodhi edhe me mua sot: kam ëndërruar gjëra të mrekullueshme, por i kam harruar të gjitha. Di vetëm që ishte bukur.

Para se të arrinim në fshatin tjetër e të pinim qumështin tonë të mëngjesit, zëri i tij i ngrohtë i butë e i natyrshëm, sapo krijoi tri apo katër këngë, për nder të atij agimi të kthjellët. Të shkruara e të shtypura në letër, ndofta, këngët e tij s'do të ishin edhe aq domethënëse.

Edhe pse jo i madh, Knulpi mbetej gjithmonë një poet dhe këngët e tij, nëse i këndonte vetë, shpesh ngjanin me ato më të bukurat e dukeshin si motërzat e tyre të lezetshme. Dhe, po të marrësh, veçanërisht disa pjesë rreshta që më kanë mbetur në mendje, janë me të vërtetë të bukura dhe mbajnë të plotë dëshirën e tyre. Asnjëra prej tyre nuk u shkrua e vargjct c tij krijoheshin, rronin e vdisnin të pambrojtura e jo të përgjegjshme, si flladet e qiellit. Megjithatë, na kanë bërë të kalojmë çaste të paharrueshme, jo vetëm atë e mua, por edhe shumë të tjerë, të moshuar e fëmijë.

Ashtu si një vashëz rrëzëllitëse,
Del nga porta e veshur si ylli,
Po ashtu dhe disku,
Krenar e flakërues del nga pylli.

Kështu i këndonte atë ditë diellit, thuajse i pranishëm e festues në këngët e tij. E çuditshme, ndërsa me të folur nuk arrinte të shmangte spekulime filozofike, në thurjen e vargjeve ishte i lirshëm. Vargjet e tij

ngjanin me fëmijë qelibar që kërcenin aty-këtu me veshjet e tyre të pastra, si për festë. Shpesh, ishin jashtë mase të gëzueshme dhe kishin qëllimin e vetëm t'i largonin trishtimin që e kishte kapur.

Atë ditë isha tërësisht i ndikuar nga humori i tij i mirë. Përshëndesnim, jo pa vënë në lojë, të gjithë ata që hasnim rrugës dhe i tallnim e i mallkonim prapa krahëve. Gjithë dita kaloi si një ditë feste. Tregonim qyfyre e shaka nga koha e shkollës, duke u ngjitur nofka fshatarëve që kalonin e shpesh edhe kuajve e patokëve të tyre. Fshiheshim prapa ndonjë gardhi për t'u dendur me rrush toke të vjedhur ruanim forcat dhe shollat e këpucëve, duke bërë nga një ndalesë, pak a shumë, në çdo orë.

E njihja Knulpin prej shumë kohësh, por më dukej se asnjëherë s'e kisha parë kaq argëtues, të dashur e të shoqërueshëm dhe shpresoja me zjarr që ajo ditë të shënonte fillimin e një bashkëjetese të vërtetë, të një endjeje të hareshme.

Në mesditë ajri u rëndua e ne më shumë qëndronim të shtrirë, sesa ecnim. Afër mbrëmjes, ajrit të rënduar iu shtua edhe kërcënimi nga shtrëngata, kësisoj ai qe i bindur për të kërkuar një vend ku të kalonim natën.

Knulpi ishte bërë më i heshtur e ishte pak i lodhur, por me zor e vura re, sepse gjithmonë qeshte me gjithë zemër e shpesh bashkohej me këngën time. Kurse unë, gjithmonë e më shumë po e lëshoja veten e ndihesha i ndezur nga hareja. Ndofta Knulpit po i ndodhte tamam e kundërta, tek ai dritat e festës kishin filluar tashmë te shuheshin. Për mua gjithmonë ka ndodhur kështu: në ditët e festave, aty nga mbrëmja ndizesha shumë e nuk përmbahesha dot. Madje shpesh, në të tilla raste, endesha për orë të tëra, natën, kur ndërkohë, të tjerët ishin të sfilitur e kishin rënë për të fjetur.

Kjo zjarrmi e gëzueshme mbrëmjeje, më kapi edhe atëherë kur, duke zbritur përgjatë arritëm në fshat fort të nderuar e të shijoja një

mbrëmje hareplotë. Pikë së pari, për të kaluar natën, zgjodhëm një stallë pak të shkëputur nga rruga, por që arrihej lehtë. Më pas hymë në fshat, shkuam në një bujtinë të këndshme sepse kisha dhënë fjalën se atë natë do të qerasja unë dhe mendoja se mund t'ia lejonim vetes një vezë, patate të skuqura e ndonjë shishe birrë, meeenëse ishte ditë feste.

Knulpi e kishtc pranuar ftesën me dëshirë, por, kur zumë vend në tryezën tonë, nën një rrap, tha pak i sikletosur:

- Pa rnë thuaj, nuk ke ndërmend të na dehësh, apo jo? Një shishe birre do ta pija me qejf, bën mirë dhe është kënaqësi, por më shumë, s'mundem.

Nuk ia vura veshin dhc mendova sc sccili mund të ndalonte se piri, kur t’i tekej. Hëngrëm vezën e nxehtë me një cop të mirë bukë thekre taze, unë porosita shishen e dytë të birrës, ndërsa Knulpi ishte ende te gjysma e shishes së tij. Ndihesha shumë rehat përballë asaj tavoline të bollshme, zot i botës dhe mendoja se asaj nate do të vazhdoja t'ia ndjeja lezetin ende.

Kur Knulpi mbaroi shishen e tij, me gjithë lutjet e mia, kundërshtoi të merrte një të dytë, më propozoi të bënim një xhiro nëpër fshat e pastaj të shkonim herët për të fjetur. Unë kisha mendje tjetër, por nuk doja ta kundërshtoja hapur fare e, mbasi shishja ime nuk ishte boshatisur ende, ia ktheva duke i thënë se nuk kisha kundërshtim, nëse, ndërkohë, ai shkonte para e kështu takoheshim më vonë.

Shkoi dhe unë e ndoqa me vështrim. Zbriti shkallët qetë-qetë, me hapat e atij që i gëzohet mbrëmjes së një dite feste, me një lule në vesh. Ecte ngadalë në rrugicën e gjerë që të shpinte në fshat. Edhe pse më erdhi keq që nuk rrëkëlleu cdhe një shishe tjetër me mua, teksa e shihja, mendova me dhembshuri: "mik i shtrenjtë".

Ndërkohë, edhe pse dielli kishte perënduar, zabullima ishte bërë edhe më e rëndë. Në kohë të tillë, më pëlqente të qëndroja në qetësi në freskllëk, duke pirë një gotë, kësisoj vendosa të rrija edhe pak në tryezë.

E ngaqë isha, pothuajse i vetmi klient, kamerierja pati kohë me bollëk për të hapur bisedë. Më solli edhe dy cigare, njëri prej të cilëve ishte taksur për Knulpin, por më vonë harrova e i piva të dyja.

Pas një ore, Knulpi u kthye një çast në bujtinë e donte të më hiqte që andej. Por unë kisha zënë vend mirë e ngaqë ai ishte i lodhur e kishte gjumë, ramë dakord qc të shkonte në strehën tonë e të flinte. Ashtu bëri. Kamerierja filloi menjëherë të më pyeste për të, sepse binte në sy të të gjitha vajzave. S'kisha asgjë kundër tij, ai ishte miku im e ajo s'ishte e dashura ime, kështu që i thura gjithë lavdet e mundura, sepse isha i kënaqur dhe në paqe me botën.

Kur vendosa të nisesha, ishte vonë, kishte filluar të vetëtinte e mes rrapeve filloi të frynte erë. Pagova, i fala vajzës një dhjetëshe e u nisa pa u nxituar. Rrugës u kujtova se kisha pirë një shishe tepër, sepse kohët e fundit s'e kisha tepruar kurrë. Por isha i kënaqur nga aftësia ime e përballimit, kështu që këndova gjatë gjithë rrugës, deri sa arrita tek streha jonë. U futa ngadalë e vura re se Knulpi po bënte një gjumë të thellë. Ishte shtrirë, më këmishë, mbi xhaketën e tij të gështenjtë të hapur dhe merrte frymë rregullisht. Balli, qafa e zbuluar dhe një dorë që mbante larg vetes shkëlqenin, në gjysmerrësirën e asaj stalle, me një vezullim të zbehtë.

Rashë për të fjetur pa u zhveshur, por ngazëllimi dhe trullosja më mbajtën zgjuar për një kohë të gjatë e tashmë jashtë kishte zbardhur, kur, më në fund, rashë në një gjumë të shurdhët e të thellë.

Në mëngjes u ngrita vonë, tashmë ishte ditë e drita më vriste sytë. E kisha kokën të rëndë e turbullt dhe gjymtyrët të mpirë. Gogësiva gjatë, fërkova e shtriva krahët, derisa më kërcitën kyçet. Me gjithë lodhjen e madhe, tek unë kishte mbetur ende diçka e gëzueshme nga dita e mëparshme e mendova ta laja atë bezdi të lehtë me burrin e parë që do të hasja.

Por s'ndodhi kështu. Kur ktheva kokën pas, Knulpi s'ishte. E thërrita, i fërshëlleva, në fillim me çiltërsi, por, kur çdo thirrje, fërshëllimë dhe kërkim më shkuan kot, befas, e kuptova që më kishte braktisur. Po, kishte ikur tinëz, nuk donte të rrinte më me rnua. Ndoshta ndiente neveri, ngase kisha pirë një natë më parë, ndoshta sepse sot vinte rëndë nga hareja e shfrenuar e një dite rnë parë. Ndoshta thjesht, se kshtu i pëlqente, sepse dyshonte në shoqërinë time ose për një nevojë të beftë për vetmi. Sidoqoftë, birra ime kishte, pa asnjë mëdyshje, pjesën e saj të fajit.

Gëzimi m'u zhduk dhe u munda nga turpi e trishtimi. Ku ishte miku im? Me gjithë bisedat që bënte, mendoja se e kuptoja sadopak shpirtin e tij, për t'i qëndruar pranë. Por tani ai s'ishte më dhe unë, i mbetur vetëm e i zhgënjyer, s'bëja gjë tjetër veçse fajësohesha dhe provoja atë me të cilën, sipas Knulpit, të gjithë ne jetojmë e së cilës unë s'doja t'i besoja deri në fund. Ishte e hidhur dhe jo vetëm dita e parë. Qysh atëherë, është lehtësuar pak, sigurisht, por nuk më shqitet kurrë.

FUNDI

Ishte një ditë e kthjellët tetori. Ajri i lehtë diellor përkundej nga valëzime të herëpashershme të erës. Nga fusha e kopshte, ngrihej në shtëllunga të dredhura tymi kaltëror i zjarrit të vjeshtës, që mbante atë peizazh të shndritshëm me një aromë majhoshe të barit e drurit të njomë që digjej. Në kopshtet e fshatit lulëzonin të harlisur astri[5] me ngjyra të ndezura, trëndafila e lulepatate të vonë, pak zbardhacuke. Mbi gardhe e mes gjethnajës, tashmë të vyshkur e bardhoshe, shkëlqente ende, aty-këtu, një marule e ndezur.

Në xhadenë kryesore për Bulach ecte ngadalë kaloshina e doktor Makoldit. Rruga ngjitej lebtësisht mes ngastrave tashmë të korrura e fushave me patate që ishin për t'u korrur nga njëra anë dhe nga ana tjetër shtrihej një pyll i dendur bredhash të rinj, të kuq që mbysnin njëri-tjetrin, një mur i madh trungjesh ngjitur me shoshoq dhe degë të thara, në një terren të djegur me të njëjtën ngjyrë gështenjë, të mbuluar nga halat e buta të bredhave. Rruga vazhdonte drejt qiellit të vjeshtës, ngjyrë të kaltër të hapur, sikur atje të ishte fundi i botës.

Doktori i mbante frerët të lëshuar dhe e linte kalin të ecte për qejf të vet. Kthehej nga vizita që i bëri një gruaje në grahmat e fundit, për të cilën s'mund të bëhej me gjë, por që gjithsesi ajo kishte luftuar deri në minutën e fundit për të jetuar. Ishte i lodhur e donte të shijonte udhëtimin dhe heshtjen në atë orë të qetë. Mendimet i ishin përgjumur

[5] *Lloj luleje shumëngjyrëshe*

dhe ndiqnin, pre e një shushatjeje të lehtë, thirrjet që ngriheshin nga zjarret kundërmuese të ndezura nëpër fusha. Kujtime të këndshme, të zbehta, të ditëve të festave në vjeshtat e tij prej shkollari, e më pas drejt zanafillës pa formë dhe harmonikc të fëmijërisë së tij. Kishte lindur në fshat e shqisat e tij ndiqnin, dëshirueshëm dhe mjeshtërisht gjithë, gjurmët fshatarake të stinës e veprave të saj.

Ishte duke e zënë gjumi, kur u përmend nga kaloshina që ndali. Rruga përshkohej nga një tubacion, që pengoi rrotat e pasme. Kali, për shkak të ndërprerjes kishte qëndruar, kishte përkulur kokën e, në pritje, i gëzohej pushimit. Makoldi u zgjua nga ndalimi i menjëhershëm i rrotave, kapi frerët e, pas atyre minutave kotjeje, hodhi sytë nga pylli e qielli. Pa qartësinë e tyre të mëparshme nën dritën e diellit e kërciti gjuhën në një mënyrë që të nxiste kalin të kalonte pengesën. Pastaj u ul me shpinë të drejtuar, mbasi nuk i pëlqente të dremiste ditën dhe ndezi një cigare.

Udhëtirni nisi ngadalë. Dy gra, mc flokët e tyre të gjata e të hedhura prapa, e përshëndetën, teksa nxirrnin radhë të gjata thasësh me patate. Thuajse kishte arritur afër majës. Kali ngriti kokën, i lumtur se tani do të zbriste tatëpjetën e gjatë të kodrës, që e njihte aq mirë. Dhe, në atë çast, diku në horizont, rrethuar nga një shkëlqim kaltëror u përvijua silueta e një njeriu, një shtegtari që ndaloi një çast, më pas zbriti, duke u zvogëluar përhimtazi në largësi. U afrua, ishte një burrë thatim, mjekrosh, i veshur si mos më keq e, me sa dukej, shtëpia e tij ishte rruga. Lëvizte i lodhur, me mundim, me mirësjellje hoqi kapelën dhe përshëndeti.

- Mirëmbrëma! - iu përgjigj doktor Makoldi, duke i ngulur sytë të panjohurit që sapo takoi. Befas, tërhoqi frerët, u rrotullua duke u shfaqur mbi mbulesën kërkëllitëse e bërtiti:

- Hej, ju! Ejani pak këtu!

Shtegtari i pluhurosur qëndroi e hodhi një vështrim prapa. Pastaj vuri buzën në gaz, u kthye përsëri e dukej se donte të vazhdonte udhën, por ndërroi mendje e iu bind grishjes. Tashmë ndodhej pranë kaloshinës me kapelë ndër duar.

- Nëse më lejoni të pyes, ku po shkoni? - pyeti Makoldi.

- Gjatë rrugës, drejt Berchtoldseggut.

- Mos njihemi vallë? Vetëm se unë s'e kujtoj emrin. Por ju e dini kush jam unë, apo jo?

- Ju jeni doktor Makoldi, nëse s'gaboj.

- Po, pastaj? Po ju? Si quheni?

- Zoti doktor do të më njohë patjetër. Ishim shokë banke gjatë leksioneve të profesor Polcherit dhe asokohe, ju shpesh kopjonit prej meje variantin latinisht.

Makoldi zbriti në çast, duke vështruar burrin në sy. Pastaj ia dha të qeshurit e i dha një të goditur në shpatulla.

- Po, e -vërtetë, tha. - Atëherë ti je i famshmi Knulp. Kemi qenë shokë shkolle. T'i japim dorën njëri-tjetrit, miku im. Ka më tepër se dhjetë vjet që nuk shihemi. Gjithmonë i dhënë pas udhëtimeve.

- Gjithmonë. Duke u plakur u mëshohet më tepër zakoneve të vjetra.

- Ke të drejtë. E ku të çon udhëtimi yt drejt Gerbersaut?

- E gjete. Dua të shkoj në Gerbesau. Duhet të kryej një porosi.

- E kuptoj. Nga të tutë, ka mbetur ndonjë gjallë?

- Jo, asnjë.

- Ti nuk ke, siç i thonë, një pamje rinore, Knulp. Jemi gati tek të dyzetat unë e ti dhe s'ka lezet që të më kalosh ngjitur e të mos ndalosh. E di, kam përshtypjen se mund të kesh nevojën për një doktor.

- Çfarë thua!... S'kam asgjë e këtë që kam, sigurisht që s'mund të ma shërojë një doktor.

- Të shohim. Tani hip dhe eja me mua, që të mund të flasim më mire.

Knulpi u tërhoq pak pas e vendosi përsëri kapelën. Kur doktori donte ta ndihte që të ngjitej, ai u tregua i pabindur e i sikletosur.

- Nuk do të ishte e nevojshme. Kali s'do t'ia mbathë, teksa ne qëndrojmë këtu.

Ndërkohë, e kapi një e kollitur e fortë dhe doktori, që e kishte vënë re me kohë, e mbërtheu menjëherë dhe e hipi mbi kaloshin.

- Mirë, - tha kur u nisën. - Jemi gati në majë, pastaj do të ecim trokthi dhe, për gjysmë ore, jemi në shtëpi. S'ka nevojë që të flasësh me këtë kollë, bisedojmë më vonë me qetësi, në shtëpi… Çfarë? Jo, jo, nuk bën punë. Të sëmurët duhet të qëndrojnë në shtrat e jo rrugëve. E di, më ke ndihmuar shumë shpesh me latinishten. Tani më takon mua.

Kaluan qafën dhe, me frera që fishkëllenin, u ulën poshtë, gjatë tatëpjetës. Përballë tyre, filluan të shquheshin, mbi pemishte, pullazet e Bulachut. Makoldi mbante të shtrënguar fortë frerët e bënte shumë kujdes, kurse Knulpi c lëshoi veten, i lodhur e thuajse i lumtur, në kënaqësinë e udhëtimit dhe të rnikpritjes që iu afrua me forcë. "Nesër, mendoi, ose e shumta pasnesër, do të nisem për në Gerbersau, nëse kockat më mbajnë. S'ishte më një mendjelehtë që t'i hidhte poshtë ditët e vitet. Ishte një njeri i sëmurë e i plakur, dëshira e vetme e të cilit, ishte të mund të shihte vendlindjen, para se të mbyllte sytë".

Kur arritën në Bulach, miku, pikë së pari e çoi në kuzhinë e i dha për të ngrënë bukë, proshutë dhc qumësht. Pastaj ia nisën të kuvendonin e fare lehtë rigjetën mirëbesimin e dikurshëm. Vetëm atëherë doktori e çoi në ambulancë e i sëmuri iu nënshtrua, me një farë begenisje e ndoshta edhe pak qesëndisje, vizitës së tij.

- E di se çfarë ke, apo jo? - e pyeti Makoldi në fund të vizitës. E tha ngadalë, pa i dhënë shumë rëndësi e Knulpi i qe shumë mirënjohës.

- Po, e di Makold. Jam tuberkuloz dhe e di që nuk do të zgjasë edhe shumë kohë.

- Kushedi. Por atëherë duhet të bindesh ti vetë, që duhet të qëndrosh në shtrat në spital. Për momentin mund të qëndrosh këtu tek unë, ndërkohë që të kërkoj një vend në spitalin më të afërt. Po ndiej erë të djegur, miku im, e ti duhet t'i vësh të gjitha forcat, për t'ia hedhur edhe këtë herë.

Knulpi veshi xhaketën. Ktheu fytyrën e përhimët e të dobësuar nga doktori e duke qeshur, i tha pa të keq:

- Të shkakton shumë dhimbje, Makold. Dhe e gjitha për fajin tim. Por ti e di se, nga unë, s'mund të presësh shumë.

- Të shohim. Tani shko e ulu në kopsht deri sa dielli s'ka perënduar ende. Lina do të të përgatisë shtratin në dhomën e miqve. Duhet të të ruajmë, vogëlushi Knulp. Çfarë ka ndodhur, që një njeri si ti, i cili ka kaluar gjithë jetën në diell e në ajrin e pastër, të ketë shkatërruar pikërisht mushkëritë, unë nuk e di.

Dhe u largua.

Lina, guvernantja, s'ishte fare e kënaqur e nuk pranoi të fuste një endacak të atij lloji në dhomën e miqve. Por doktori e ndërpreu me vrazhdësi:

- Bëhu shpirtmirë, Lina! Atij njeriu s'i ka mbetur edhe shumë për të jetuar e dua që të ndihet mirë këtu tek ne. Gjithmonë ka qenë i pastër; sidoqoftë, para se ta vëmë në shtrat, le t'i bëjmë një banjë. Jepi një këmishë nate nga të miat, ndofta edhe pantoflat e mia dimërore. E mos harro se, ai burrë, është miku im.

Knulpi fjeti njëmbëdhjetë orë e ndenji në shtrat gjithë mëngjesin mjegullor, me mendime të ngatërruara, duke e kuptuar ngadalë-ngadalë ku ndodhej. Kur doli dielli, Makoldi e lejoi të ngrihej e tani qëndronin të ulur të dy në ballkonin që e rrihte dielli, me nga një gotë vere të kuqe përpara. Një e ngrënë e mirë e ajo gjysmë gote vere, e kishin bërë

Knulpin gazmor e fjalarnan. Doktori kishte një orë të lirë, që të mund të fjalosej edhe pak me këtë shok të veçantë të shkollës e, ndoshta, edhe për të mësuar diçka mbi atë jetë njerëzore të pazakontë.

- Epo atëherë, je i kënaqur nga jeta që ke bërë, - i tha me të qeshur. Kështu, po. Përndryshe, do të thosha që ishte mëkat për një njeri si ti. Sigurisht që s'ishte e nevojshme që të bëheshe famullitar apo mësues. Ndofta mund të bëheshe edhe shkencëtar ose poet. Nuk e di nëse ti i ke shfrytëzuar të gjitha aftësitë e tua apo ka vazhduar të studiosh, por, sigurisht, i ke përdorur vetëm për veten tënde, apo jo?

Knulpi mbështeti mbi dorë mjekrën baloshane duke vëzhguar reflekset e kuqërremta, që, pas gotës së verës, loznin me mbulesën e tryezës të mbuluar nga dielli.

- Nuk është tërësisht e vërtetë, - ia ktheu ngadalë. - Cilësitë, siç i quan ti, nuk janë edhe aq shumë. Jam i mirë në të fishkëllyer, di edhe t'i bie harmonikës e të thur vargje. Dikur kam qenë edhe një vrapues i mirë e nuk kërceja keq. Vetëm kaq. E nuk i bëja vetëm për veten time, kisha edhe shokë përreth ose vashëza apo fëmijë që kënaqeshin tek më dëgjonin, madje më ishin edhe mirënjohës. Mund të jemi të kënaqur.

- Po, - ia ktheu doktori. Mirë. Dua të të pyes edhe për një gjë. Ti kishe kaluar në klasën e pestë, si unë, dhe e di fort mirë që ishe i zoti edhe pse jo një nxënës model. Pastaj befas u hap fjala se ike në një shkollë profesionale e kështu u ndamë, mbasi një nxënës i gjimnazit s'mund të ishte mik i një tjetri që shkonte në shkollë profesionale. Çfarë ndodhi? Më vonë, kur dëgjoja të flitej për ty, gjithmonë kam menduar se, nëse do të kishe vazhduar shkollën, çdo gjë do të ishte ndryshe. Po më thuaj, si ndodhën gjërat? Të bënë që të mos e pëlqeje shkollën., apo yt atë nuk donte të paguante më taksat e shkollës, apo çfarë?

I sëmuri kapi gotën me duart e holla e të nxira. Nuk piu, vështroi përmes verës dritën e blertë të kopshtit, pastaj e la përsëri mbi tryezë, me kujdes. Ashtu i heshtur mbylli sytë e u zhyt në mendimet e veta.

- Të rëndet të flasësh? - e pyeti miku. - S'jemi asfare të detyruar ta bëjmë.

- Përkundrazi, - ia ktheu ende i dyzuar, - besoj se duhet të flas patjetër. S'ia kam treguar as edhe një njeriu për be. Por ndofta është mirë që tani dikush ta dijë. Është një kalamallëk, por për mua ishte e rëndësishme, e kam mbajtur këtë peshë për vite. Është e çuditshme që ti po ma kërkon!

- Përse?

- Kohët e fundit kam qenë i detyruar të mendoj shumë shpcsh dhe, pikërisht për këtë, tani dua të shkoj në Gerbersau.

- Atëherë tregoje!

- Shiko, Makold, atëherë ishim miq të mirë, të paktën, deri në klasën e katërt. Pastaj nisëm të shihcshim më rrallë dhe shpesh më kot më thërrisje me fishkëllimën tënde përpara shtëpisë sime.

- Dreq o punë, kisha më se njëzet vjet qc s'e kisha menduar! O zot, çfarë kujtese! Pastaj?

- Tani mund të të them si shkuan punët. Ishte faji i vajzave. Unë kam filluar mjaft herët të provoja një farë kërshërie në lidhje me to. Kur ti i besojc ende lejlekut e gjetheve të lakrës, unë, pak a shumë, e dija se ç'ndodhte mes vajzave e djemve. Për mua ishte gjëja më rëndësishme e, për këtë shkak, s'vija më të lozja me indianë.

- Ishe dymbëdhjetë vjeç, apo jo?

- Thuajse, trembëdhjetë. Jam një vit më i madh se ti. Njëherë, kur isha sëmurë në shtrat , ishte mysafire tek ne një kushërira jonë, tre apo katër vjet më e madhe se unë. Filloi të tallej me mua, derisa një natë i shkova në dhomën e saj e, kësisoj, mësova se si ishte trupi i një gruaje. Mbeta kaq i çatrafiluar, sa ia mbatha. Kushërirës sime as që i fola më. Më vinte ndot e kisha frikë prej saj. Por tashmë më kishte rënë në kokë e qysh atëherë fillova t'u shkoja vajzave prapa. Regjësi Hasis kishte dy vajza vërsnike me mua e tek ato shkonin edhe vajzat e komshinjve.

Loznim kukamçefti në qoshkat e errëta e s'bënim gjë tjetër veçse qeshnim nën zë, guduliseshim e bëheshim misteriozë. Praktikisht, isha i vetmi djalë i grupit e, ndonjëherë, i thurja ndonjërës bishtalecin ose ndonjë tjetër më jepte një të puthur. Ishim të gjithë adoleshentë pa përvojë, por atmosfera ishte si për të dashuruarit e, kur bënin banjë, fshihesha pas shkurreve e i vëzhgoja... Një ditë u shtua një e re, që vinte nga periferia. I ati ishte punonjës në trikotazh. Quhej Françiska e më pëlqeu që në shikimin e parë.

Doktori e ndërpreu:

- Si quhej i ati? Ndofta, e njoh.

- Më fal, por parapëlqej të mos ta them, Makold. Nuk shton gjë në historinë time e unë s'dua që të merret vesh për të. Epo, mirë. Ishte më e gjatë e më e fortë sc unë dhe, hera-herës, kapërtheheshim e kapeshim për flokësh e, në kësi rastesh, ajo shtrëngohej pas meje deri në dhimbje, më merreshin mendtë, kisha një ndjesi dalldie. U dashurova me të e, meqë ishte dy vjeçe më e madhe e thoshte se do të donte të kishte shpejt një të dashur, dëshira ime e vetme ishte të bëhesha unë... Një herë e gjeta të ulur në kopshtin e regjësit, përgjatë lumit, me këmbët pezull mbi ujë. Kishte bërë një banjë e kishte veshur bluzën. U ula pranë saj. Befas, gjeta kurajën për t'i thënë se e doja, madje duhej të isha i dashuri i saj. Më vështroi me një pamje mëshiruese me sytë e saj gështenjë e tha:

- Je një djalë me pantallona të shkurtra. Ç'di ti për dashurinë?

- Të gjitha i di, - ia ktheva e, po të mos kish dashur të bëhej e dashura ime, do ta kisha hedhur në ujë e pastaj do shkoja pas. Më hetoi me vështrimin e një gruaje e më tha:

- Pa, të shohim. Di të puthësh?

I thashë "po" e i dhashë një të puthur të shpejt buzë. Mendova se shkoi mirë, por ajo më mbërtheu kokën, ma mbajti të shtrënguar fort e

më puthi ashtu siç puth një grua. M'u mjegullua të parët e të dëgjuarit. Pastaj ia dha të qeshurës me zërin e saj të thellë e tha:

- Mund edhe të më pëlqesh, djalosh. Por punë që s'bëhet. E ç'më duhet një i dashur që shkon në gjimnaz? S'del asgjë e mirë prej kësaj. Unë dua një burrë të vërtetë, një artizan apo punëtor, jo një dijetar, kështu që s'bëhet gjë.

Por ajo më kishte tërhequr në prehrin e saj. Dhe ishte aq bukur ta mbaje ndër krahë, të nxehtë, sa nuk mundja të mendoja ta lëshoja. Kësisoj, i prerntova Françiskës se nuk do të shkoja më në gjimnaz e do të bëhesha një artizan. Ajo filloi të qeshte, po unë nuk e lëshova veten dhe, më në fund, ajo më puthi përsëri e më premtoi se, nëse s'do të isha më një nxënës gjimnazi, do të më mbante si të dashur e me të do të ndihesha mirë.

Knulpi ndaloi e u kollit. Miku e vështroi me vëmendje. Heshti për një çast. Pastaj filloi përsëri:

- Mirë, tani e mësove historinë. Sigurisht, që gjërat nuk shkuan aq fjollë siç do të kisha dëshiruar. Kur i thashë tim eti se s'mund të shkoja më në gjimnaz, hëngra nja dy shpulla. Nuk dija më ç'të bëja. Shpesh mendoja t'i vija flakën shkollës. Ishin mendime fëmijësh, por thelbi i çështjes ishte shumë serioz për mua. Më në fund, më erdhi ndër mend zgjidhja e vetme e mundshme: të mos shkoja mirë me mësime. S'të kujtohet?

- E vërtetë. Më duket se kujtoj vagëllirnthi diçka. Për një farë kohe, ndëshkohesha gati çdo ditë.

- Tamam. Mungoja në shkollë e përgjigjesha keq, nuk bëja detyrat e humbisja fletoret, çdo ditë kishte diçka e, më në fund, filloi të më pëlqente. Duhet t'u kem nxirë jetën profesorëve. Nuk më interesonte më latinishtja e gjithë të tjerat. Ti e di që kam pasur gjithmonë një nuhatje të mirë e, kur zbuloja diçka të re, për mua s'ekzistonte tjetër gjë në botë për një farë kohe. Ndodhi kështu për gjimnastikën, pastaj me

peshkimin e troftës e me botanikën. Kështu ndodhi atëherë me vajzat dhe, para se të më thyheshin hundët e të kisha përvojat e mia, nuk ekzistonte gjë tjetër për mua. Tek e fundit, është shkurajuese për një djalë të qëndrojë i ngjitur pas një banke e të përsërisë zgjedhimet, kur, një ditë më parë, me të gjitha shqisat e tij, ka parë ato pamje, teksa përgjonte vajzat që bënin banjë. Pra, profesorët ndoshta e kishin vënë re, por në përgjithësi, më donin shumë e mundoheshin të më linin rehat. Në këtë pikë, njoha vëllanë e Françiskës e u bëmë rniq. Ai shkonte në shkollë profesionale, në klasën e fundit dhe ishte tip më vete. Kam mësuar shumë gjëra prej tij, por asgjë të mirë dhe kam vuajtur shumë për shkak të tij. Pas rreth gjashtë muajsh, më në fund ia arrita qëllimit, im atë më rrahu për vdekje, por isha përjashtuar nga shkolla dhe isha futur në shkollë profesionale, si vëllai i Françiskës.

- Po ajo? Vajza?

- Pikërisht këtu qëndron e bukura. S'u bë e dashura ime. Që kur kisha filluar të frekuentoja shtëpinë e saj me të vëllanë, më trajtonte më keq, sikur të isha më i vogël se më parë. Kur kisha tashmë dy muaj në shkollën profesionale, ndodhi që mësova të vërtetën. Isha mësuar që mbrëmjeve të dilja nga shtëpia pa u ndier. Një ditë, ishte vonë, endesha nëpër pyll, duke përgjuar si herët e tjera një çift të ulur mbi stol. U afrova pak e vura re se ishte Françiska me një punëtor të ofiçinës. Nuk më shihnin. Ai i kishte hedhur njërin krah rrotull qafës, me cigaren në njërën dorë. Ajo kishte bluzën të hapur e të ulur poshtë. Ishte e tmerrshme. Më kishte shkuar çdo gjë kot.

Makoldi i ra lehtë mikut mbi sup.

- Eh, ndoshta ishte më mirë kështu.

Por Knulpi tundi fort kokën e dobët.

- Jo, s'është ashtu. Edhe sot do të kisha prerë dorën e djathtë, që gjërat të rridhnin ndryshe. Mos më thuaj asgjë për Françiskën, nuk lejoj që t'ia hedhësh fajin asaj. E, nëse gjërat do të shkonin siç duhej, do të

kisha njohur dashurinë e bukur, të lumtur e ndoshta kjo do të më kishte ndihmuar të përballoja pozitivisht edhe shkollën profesionale, edhe unë atë. Në fakt, ç'të them, që prej asaj kohe kam pasur miq, të njohur, shokë shkolle e histori dashurie. Por nuk u besova më fjalëve të të tjerëve e as vetë s'kam dhënë kurrë fjalën. Kurrë më! Kam bërë jetën që doja, s'më kanë munguar as liria e as gjërat e bukura, por kam mbetur gjithmonë vetëm.

Kapi gotën, piu mc gllënjka e gjithë kujdes verën e mbetur e u ngrit.

- Nëse më lejon, po shkoj të shtrihem, nuk do të doja të flisja më. Jam i sigurt se edhe ti ke shumë punë për të bërë.

Doktori bëri "po" me kokë.

- Prit pak! Do të tc kërkoj një vend në spital. Ndoshta s'do të të pëlqejë, por s'kemi ç'bëjmë. More fund, nëse nuk shtrohesh dhe shpejt madje.

- Lëre fare! - ia ktheu Knulpi me gjallëri të pazakontë, - Sigurisht që jam i shkatërruar. S'bëhet më asgjë, e di edhe ti. Pse duhet të më mbyllësh atje?

- Mos bëj kështu, Knulp. Bëhu i arsyeshëm! Do të isha një doktor rnjeran, nëse do të të lija të vije vërdallë në atë gjendje. Në Oberstetten ka rne siguri një vend për ty. Përpos kësaj, do të paraqitesh me një letrën time e pas një jave do të vij vetë të të vizitoj. Të premtoj.

Endacaku u plandos mbi karrige e u duk se do t'ia plaste të qarit. Fërkonte duart e holla, sikur të dridhej nga të ftohtit. Pastaj vështroi doktorin në sy, me një shprehje lutëse fëmijërore.

- Më dëgjo! - tha me zë të dobët. S'është e drejtë nga ana ime, ti ke bërë shumë për mua, më dhe edhe verë të kuqe... Çdo gjë - shumë e mirë e sqimatare. Mos u mërzit me mua! Kam një lutje.

Makoldi e goditi miqësisht në supe.

- Bëhu i arsyeshëm, miku im! Asnjë s'do të të rrjepë lëkurën. Atëherë, përse bëhet fjalë?

- Nuk je mërzitur me mua?

- Sigurisht që jo. Përse?

- Atëherë të lutem, Makold, duhet të më bësh një nder të madh. Mos më ço në Oberstettcn. Nëse duhet të shkoj medoemos në spital, atëherë të paktën të shkoj në Gerbesau, më njohin, është shtëpia ime. Ndoshta është më mirë edhe me anë të ndihmës së të vobektëve, kam lindur atje dhe...

Sytë e tij dukej sikur kërkonin lëmoshë me zjarr. Nga rrëmbimi, nuk arrinte të fliste.

"Ka ethe" - mendoi Makoldi dhe tha qetësisht:

- Nëse kjo është e gjitha çfarë do, do t'i rregullojmë gjërat. Ke të drejtë, do t'u shkruaj atyre në Gerbersau. Shko shtrihu tani, je i lodhur e ke folur shumë.

E pa tek tërhiqej brenda shtëpisë e befas mendja shkoi në verën kur Knulpi e kishte mësuar të gjuante troftat, tek mënyra e zgjuar dhe elegante me të cilën u fliste shokëve, me zjarrin e bukur të një djaloshi dymbëdhjetëvjeçar.

"I shkreti njeri", - mendoi rne një ndjenjë mallëngjirni që e turbulloi dhe u ngrit me të shpejtë për të shkuar në punë.

Mëngjesi tjetër solli mjegull e Knulpi qëndroi gjithë ditën në shtrat. Doktori i vendosi pranë disa libra, por ai vetëm sa i preku. Ishte i sfilitur dhe i angështuar, sepse, qysh kur ishte nën kujdes e i kuruar, flinte në shtrat e hante mirë e ndiente më qartë se kurrë që ishte në fund. Nëse do të rri edhe pak i shtrirë, mendoi i pakënaqur, nuk do të ngrihem më. S'e kishte për jetën. Vitet e fundit rruga s'kishte më për të magjinë e parë. Por nuk donte të vdiste para se të shihte edhe një herë Gerbersaun e t'u linte lamtumirën, në fshehtësi, të gjithave: lumit dhe urës, sheshit të tregut e atij që dikur ishte kopshti i shtëpisë atërore dhe shtëpisë të

Françiskës. Historitë e tij të mëpastajme dashurore ishin harruar, ashtu siç, tek e fundit, vargu i gjatë i viteve të endjeve i dukej i shkurtër e pa rëndësi. Ndërsa kohët misterioze të fëmijërisë mbështilleshin me një vezullim të ri, me një magjepsje të re. Vështroi me kujdes dhomën e thjeshtë të miqve. Kishte vite që nuk flinte mes një luksi kaq të madh. Vëzhgoi me sy realist dhe, me gishta eksperti, preku copën e çarçafëve, mbulesën e butë prej leshi, këllëfët elegantë të jastëkut. Vëzhgoi me interes edhe dyshemenë prej druri të fortë dhe fotografinë e varur mbi mur, në një kornizë me zbukurime, që paraqiste pallatin e fisnikëve të Venedikut.

Qëndroi i shtrirë gjatë, me sy hapur, pa parë asgjë, i lodhur dhe i ndjeshëm vetëm për atë që ndodhte në trupin e tij të sëmurë. Por befas u ngrit, zbriti nga shtrati me një lëvizje të menjëhershme, rrëmbeu çizmet me gishta të ethshëm, duke i shqyrtuar me kujdes, sy hapur. S'ishin më në gjendje të mirë, por ishte tetor e do të duronin deri në borën e parë. Pastaj do të merrte fund gjithçka. I erdhi ndër mend se mund t'i kërkonte Makoldit një palë këpucë të vjetra. Por jo. Vetëm do të ngjallte dyshime. Në spital nuk lipsen këpucët. Shtypi me kujdes vendet ku lëkura ishte grisur. Me pak ngjitës këpucësh do ta shtynin, të paktën edhe një muaj. Gjithë ky kujdes ishte i tepërt. Kishte gjasa që këto këpucë do të mbijetonin edhe pas largimit të tij nga rruga.

I la çizmet të binin e u mundua të mbushej thellë me frymë, por ndjeu dhimbje e filloi të kollitej. Qëndroi pa lëvizur, në pritje, duke marrë frymë me gulçim. U frikësua se mos përfundonte keq, para se të plotësonte dëshirën e tij të fundit.

U rrek të mendonte për vdekjen, siç kishte bërë shumë herë të tjera, por kjo rrekje e lodhi e ai ra në një gjendje plogështie. Pas një ore kur u zgjua, iu duk se kishte fjetur ditë me radhë e u ndie i përtëritur e i çlodhur. Mendoi Makoldin e i shkoi në rnendje se, duke u larguar, duhej të linte një shenjë të mirënjohjes së tij. Do të linte të shkruar një

nga poezitë e veta, duke parë se doktori, pikërisht një ditë më parë ia kishte përmendur.

Por s'i kujtohej asnjëra nga fillimi në fund dhe asnjë që t'i pëlqente. Nga dritarja pa mjegullën tek ngjitej drejt pyllit aty pranë dhe qëndroi shurnë duke vështruar, deri sa i erdhi një ide. Me një cung lapsi që kishte gjetur një ditë më parë në atë shtëpi dhe e kishte marrë, shkroi disa vargje mbi një nga letrat e bardha, të pastra, me të cilat ishte mbushur sirtari i komodinës së vet.

Kur mjegulla ngjitet
Lulet duhet të vyshken të gjitha
Dhe njerëzit duhet të vdesin
I venë në tokë
Si lulet janë edhe njerëzit
Edhe ata do të kthehen në pranverë
Nuk do jenë më të sëmurë
E çdo është falur

Ndaloi dhe lexoi ç'kishte shkruar. Nuk ishte një këngë, mungonte rima, por thoshte gjithçka që ai donte të thoshte. Lagu majën e lapsit me buzë e shtoi një anëshkrim: "Për fort: të nderuarin, zotin doktor Makold, nga miku i tij K. me mirënjohje".

Pastaj vendosi fletën në sirtar.

Ditën tjetër, mjegulla ishte edhe më e dendur, por ajri ishte i freskët e mund të shpresohej që në mesditë do të dilte dielli. Doktori ngriti Knulpin, sepse ky ia kishte kërkuar me këmbëngulje dhe e vuri në dijeni se, në spitalin e Gerbersaut, kishte vend për të dhe e prisnin.

- Do të nisem menjëherë pas drekës, - pohoi Knulpi. Do të më duhen katër a ndofta pesë orë.

- Edhe këtë kishim mangët, - bërtiti Makoldi duke qeshur. - E ccura s'është për ty. Do të vish në kaloshinë me mua, nëse s'gjejmë ndonjë mjet tjetër. Tani do të hidhem pak nga kryetari i bashkisë. Mund që nesër të shkojë në qytet për të çuar fruta o patate. Për një ditë s'do të bëhet qameti.

Mysafiri u përkul. Kur u mor vesh se bashkiaku të nesërmen do të shkonte në Gerbersau me dy viça, u vendos që Knulpi të shkonte me të.

- Ndofta do të kesh nevojë për një xhaketë më të ngrohtë, - shtoi Makoldi. - Të bën një nga të, miat, apo është shumë e madhe?

Knulpi s'kishte kundërshtuar. Xhaketa u mor, u mat e u provua. Pastaj Knulpi, meqenëse xhaketa ishte prej cohe të shkëlqyer dhe e mbajtur mirë, i kapur nga sqima e dikurshme fëmijërore, filloi t'u ndërronte vendin kopsave. Doktori e la ta bënte, duke u argëtuar e i dha edhe një qafore këmishe. Pasdite, Knulpi, në fshehtësi të madhe, provoi veshjen e tij të re. I pëlqeu shumë, sa i erdhi keq që nuk ishte rrojtur më kohët e fundit. Nuk guxoi t'i kërkonte guvernantes briskun e doktorit, por njihte farkëtarin e fshatit e donte të bënte të paktën një orvatje të fundit.

E gjeti shpejt. Hyri në dyqanin e tij dhe e përshëndeti me shprehjen e vjetër të artizanëve:

- Një farkëtar nga kudhra uron punë të mbarë.

Farkëtari e hetoi ftohtë.

- Ti nuk je farkëtar, iu përgjigj qetë. - Shko thuaja ndonjë tjetri!

- E drejtë, - qeshi endacaku. - I ke sytë ende të fortë, farkëtar, megjithatë prapë s'më njeh. E di, dikur isha muzikant e të shtunën në mbrëmje, në Haiterbach, vije e kërceje nën tingujt e fizarmonikës time.

Farkëtari rrudhi vetullat, bëri edhe një goditje rne limë, pastaj e çoi Knulpin në dritë dhe po e vështronte me vëmendje.

- Po, tani e kuptova, - vijoi me një nënqeshje tallëse. Je pikërisht Knulpi. Plakemi dhe ka shumë kohë që s'shihemi. Çfarë bën këtu në Bulach? Këtu tek unë, me dhjetë qindarka dhe një gotë sidro[6], mund të mbarosh punë.

- Kjo të nderon, farkëtar. Zëre se pranova. Por dua diçka tjetër. Kisha nevojë për briskun tënd, hua, për një çcrek ore. Sonte dua të shkoj të kërcej.

- Ti je një gënjeshtar i regjur. Ashtu siç je katandisur, hiqe nga mendja njëherë e mirë që të shkosh të kërcesh.

Knulpi qeshi i kënaqur.

- Po ti na shikuake çdo gjë. Sa keq që nuk je për nëpunës. Epo mirë, nesër do të shtrohem në spital, do të më çojë Makoldi dhe ti e kupton se s'mund të shkoj me këtë pamje prej ariu. Ma jep briskun, do të ta sjell brenda një çerek ore.

- E ku do ta çosh?

- Në shtëpinë e doktorit, fle tek ai. Do të ma japësh?

- Sigurisht që do të ta jap. Dëgjo, nuk është një brisk dosido. Tehu i tij është një Solinger i vërtetë. Do të doja të ma ktheje.

- Mund të kesh besim tek unë.

- Sigurisht, ke një xhaketë që s'është për t'u sharë, miku im. Nuk duhet për t'u rruajtur. Hiqe dhe vendose atje! Do ta marrësh kur të më kthesh briskun.

Endacaku u ngërdhesh.

- Në rregull. Nuk je dhe aq bujar, farktar, por jam dakord.

Farkëtari shkoi të merrte briskun e Knulpi la peng xhaketën, por nuk donte që farkëtari ta prekte me duart e tij gjithë blozë. U kthye pas gjysmë ore e i ktheu briskun Solinger. Tani që mjekra e tij gjembaçe nuk ishte më, ai dukej tjetër njeri.

---

[6] *Verë molle*

- Të mungon vetëm një karafil pas veshit e mund të shkosh me gra, - i tha me admirim farkëtari.

Por Knulpi s'ishte më në qejf per të bërë shaka, veshi xhaketën, falënderoi shkurtazi e u largua.

Rrugës, pikërisht përpara portës së shtëpisë, takoi doktorin, që ndali i mrekulluar.

- Përse po vjen vërdallë? Dhe sa i bukur je bërë! Paske rruar edhe mjekrën! O zot, je tamam një fëmijë.

Ishte i kënaqur e atë natë Knulpi mundi të pinte përsëri verë të kuqe. Dy shokët e shkollës festonin natën e fundit së bashku, duke u rrekur të ishin në humor të mirë, pa lënë të kuptohej shqetësimi.

Herët në mëngjes, arriti shërbëtori i bashkiakut me karrocë, mbi të cilën ishin ngarkuar dy viça, me gjymtyrët që u dridheshin dhe me sytë të ngulitur në mëngjesin e ftohtë. Në fusha kishte rënë për herë të parë bryma. Knulpi u ul mbi arkën pranë shërbëtorit e i hodhën një mbulesë mbi gjunjë. Doktori i shtrëngoi dorën e i dha çerek marke shërbëtorit. Karroca u nis dukc kërkëllitur në drejtim të pyllit, teksa shërbëtori ndizte pipën. Knulpi vështronte me sy gjysmë të mbyllur kaltërsinë e atij mëngjesi të freskët.

Më vonë doli dielli e në mesditë bënte shumë nxehtë. Të dy, të ulur mbi arka, ishin marrë vesh më së miri së bashku e, kur arritën në Gerbersau, shërbëtori donte medoemos të bënte një shmangie e të kalonte më parë nga spitali, me karron me viça. Por Knulpi arriti ta bindte e, në hyrje të qytetit, u ndanë miqësisht. Knulpi qëndroi e po e vështronte karrocën tek largohej, deri sa humbi poshtë panjave të tregut të kafshëve.

Buzëqeshi e u nis në shtegun përmes kopshteve, që vetëm banorët vendas e njihnin. Ishte sërish i lirë. Le ta prisnin në spital.

Endacaku shijoi edhe një herë dritën dhe aromat, zhurmat e kundërmimet e vendlindjes, atë ndjenjë farniljariteti, cytëse, që s'kishte

të paguar e që vinte nga të qenit në shtëpi, zallamahinë e fshatarëve dhe të qytetarëve në tregun e kafshëve, hijet e gështenjave të errëta, që lejonin diellin t'u kalonte përmes, fluturimin e përzishëm të fluturave të zymta, fundin e vjeshtës mbi muret e qytetit, gurgullimën e katër currilave të shatërvanit në sheshin e pazarit, aromën e verës dhe goditjen e fortë që vinte nga dyqani i vozabërësit në një qilar me tavan e qemer, emrat e rrugicave që ai i njihte mirë, çdonjëra e lidhur me një gumëzhitje të vrullshme kujtimesh. Ai njeri pa atdhe, thithte me të gjitha shqisat e tij magjepsjen shumëformëshe të të qenit në shtëpi, të të njohurit, të të diturit, të kujtesës, të afërsisë me çdo qoshk e prag. U end gjithë pasditen nëpër ato rrugica, pa ndier lodhje. Qëndroi të vështronte fshehurazi prefësin, të zhytur në punën e tij dhe thikat, përgjatë lumit; pa tornitorin nga dritarja e ofiçinës së tij; lexoi në tabelëza të saposhkruara emrat e vjetër të familjeve të njohura. Zhyti dorën në vaskën e gurtë të shatërvanit të qytetit, por donte të shuante etjen vetëm në çezmën misterioze, ashtu siç ishte vite më parë e që gurgullonte nga kati përdhes i një shtëpie, duke kaluar mes pllakave të gurta, në muzgun çuditërisht të kthjellët të atij hajati. Qëndroi gjatë tek lumi, duke u përkulur jashtë parmakëve të drunjtë, drejt ujit të rrjedhshëm ku valëzonin alga të gjata e të errëta dhe ku, mbi zallin e lëvizshëm, mbinin, të errëta e të pakvizshme, kurrizet e përhedhura të peshqve. Eci mbi urën e vjetër e të varur e, kur arriti në gjysmë të rrugës, u lëshua mbi gjunjë si një fëmijë, për t'u përkundur nga lëkundjet e epshme të urëzës.

Vazhdoi të ecte, pa u nxituar, pa harruar asgjë: as blirët përpara kishës, me lëndinëzën e vogël, as edhe pendën e mullirit të sipërm, vendi i tij i parapëlqyer për të bërë banjë.

Qëndroi pak përpara shtëpisë ku dikur kishte jetuar i ati, duke u mbështetur me dhembshuri tek porta e vjetër. Kërkoi me sy edhe kopshtin dhe pa matanë një rrjetë metalike të shëmtuar, bimë të sapo

mbjella, por shkallët e lëmuara nga uji i shiut dhe ftoi pranë portës, ishin si gjithmonë aty. Këtu Knulpi kishte kaluar vitet e tij më të bukura, para se të braktiste shkollën. Këtu dikur kishte ndier një gëzim të madh, plotësim dëshire pa kushte, lumturi pa hidhërim, vera të bukura duke vjedhur qershi, atë lumturi jetëshkurtër fshatarake, tashmë të zhdukur, nga të parët me përkujdesje e dashuri të luleve të veta: pllatka të verdha, dredhla të harlisura, manushaqe trengjyrëshe të kadifenjta, nga kujdesi për kafazet e lepujve të butë, për punishten e drurit dhe të balonave, për gypat e ujit, të bëra me degët e zbrazëta të shtogut, për rrotën e mullirit me akse të vjetra druri, në vend të lopatave. S'kishte çati, maçokët e të cilave të mos i njihte ose kopsht, frutat e të cilit të mos i kishte provuar, apo pemë, mbi të cilat të mos ishte ngjitur e në majën e të cilave të mos kishte një fole të blertë për të ëndërruar.

Kjo pjesë e botës, dikur i përkiste, ishte shumë c afërt për të, e kishte dashur. Çdo shkurre e çdo gardh, për të kishte një domethënie, një kuptim, një histori. Çdo pikë shiu e çdo flok dëbore, i pat thënë diçka. Këtu ajri e toka kishin jctuar në ëndrrat e tij e në dëshirat e tij, ishin pajtuar e i kishte thithur bashkë me jetën e tij.

Ende sot, mendoi Knulpi, kishte të ngjarë që, aty rreth e rrotull, të mos kishte asnjë pronar shtëpie a kopshti, cili të ishte më pronar se ai, t'i donte gjërat më shumë se ai, t'i fliste më shumë se atij, t’i jepte më shumë përgjigje, t'i zgjonte më shumë kujtime.

Mes çative shfaqej, e lartë e me majë, ballina e grishtë e një shtëpie të thjeshtë. Atje banonte dikur regjësi Hasis. Atje, në takimet e para të dashurisë me vajzat, kishin marrë fund lodrat e gëzimet e fëmijërisë së Knulpit. Që andej, një mbrëmje ishte nisur drejt shtëpisë, sipër, nëpër një rrugicë gjysmë të errët, duke mbajtur në zemër farën e kënaqësisë së dashurisë së parë. Atje u kishte zgjidhur bishtalecat vajzave të regjësit, i ishin marrë këmbët nga të puthurat e Françiskës së

bukur. Donte të shkonte atje po atë natë, më vonë a ndofta të nesërmen. Për momentin, ato kujtime nuk e tërhiqnin dhe aq, do t'i kishte këmbyer me qejf me kujtimet e një ore të vetme të fëmijërisë së tij.

Qëndroi më se një orë përpara asaj rrjete duke e parë. Por ajo që shihte, nuk ishte kopshti i ri i panjohur që, me shkurret e tij të reja, kishte marrë tashmë një pamje të zbrazët c vjeshtake. Shihte kopshtin e të atit dhe lulet që rriste në parcelën e fëmijërisë, aguliçet e mbjella të dielën e Pashkës dhe lulenishtet[7] e akullta apo pirgjet me gurë, mbi të cilët, me qindra herë, kishte vendosur hardhucat e kapura, i mërzitur, sepse asnjëra prej tyre s'donte të rrinte aty e të ishte e tija; megjithatë, ishte plot shpresa se ndonjëra do ta bënte. Sot mund të falte gjithë shtëpitë e gjithë kopshtet, gjithë lulet dhe hardhucat e botës. Këto s'do të ishin asgjë, përpara pasqyrimit magjik të një luledielli të vetme, nga ato që rriteshin dikur në kopshtin e vogël, petalet e hijshme të së cilës shpërthenin butë nga lëkura e tyre e brishtë. Edhe shkurret e rrushit të tokës së atëhershme, që i kishte ende të ngulitura në tru! Nuk ishin më, s'ishin të përjetshme e të pashkatërrueshme, dikush i kishte shkulur e çrrënjosur e u kishte vënë flakën. Degë, rrënjë e gjethe të vyshkura ishin djegur bashkë e asnjë njeri s'kishte ngritur zërin.

Në atë kopsht, shpesh ishte edhe Makoldi me të. Tani ishte mjek e i pasur dhe udhëtonte me kaloshin për të vizituar të sëmurët. Kishte mbetur njeri i mirë e i çiltër. Por edhe ai, burrë i zgjuar e i shkathët, ç'ishte në krahasim me atë kohë, me atë fëmijë të druajtur, të padjallëzuar, të brishtë e plotë shpresa që ishte atëherë? Atje Knulpi kishte mësuar si të bëheshin kafazet për mizat dhe ngecullat prej druri për karkalecat, kishte qenë mësuesi i tij, miku më i madh, më i zoti, më i admiruari.

Shkurrja e jargavanit në kopshtin e fqinjëve ishte tharë e ishte mbuluar me myshk. Hangari binte copa-copa e çdo gjë që mund të

[7] *Bimë barishtore me një lule të kuqe, që mbillet pë zbukurim*

ndërtohej në vend të tij, s'do të kishte qenë kurrë më i bukur, qetësues dhe i përkryer si dikur.

Po zbriste nata e ajri tashmë ishte freskuar, kur Knulpi u nis nëpër rrugicën e mbuluar nga bari. Nga kambanorja e re, që kishte ndryshuar profilin e qytetit, dëgjoheshin tinguj të fortë.

Rrëshqiti mbi lëndinë nga dera e punishtes së regjjes së lëkurëve. Ishte vonë e nuk kishte më njeri. Përshkoi në heshtje moçalin, në të cilin ishin hapur gropat ku mbaheshin në ujë lëkurët, deri te muri rrethues ku lumi, tashmë i errët, lagte tullat jeshile nga myku. Ishte vendi ku një natë ishte ulur pranë Françiskës, duke pllaquritur në ujë këmbët e zbathura. E nëse s'do të më kishte lënë të prisja më kot, çdo gjë do të kishte shkuar ndryshe. Edhe pse tani, për gjimnazin e studimet s'ishte më koha për të menduar, do të kishte forca për të bërë diçka. Sa e thjeshtë dhe e qartë ishte jeta këtë herë! Ishte përplasur tutje e nuk kishte dashur t'ia dinte më për asgjë. Por edhe jeta e kishte dëgjuar e s'kishte kërkuar asgjë prej tij. Kishte mbetur jashtë, endacak e sehirxhi, i paligjshëm, i dashuruar në vitet e bukura të rinisë, i vetëm në sëmundje e pleqëri.

E kapi një lodhje e madhe, u ul mbi mur, teksa lumi përplasej i errët në mendimet e tij. Mbi të u ndriçua një dritare. Kjo i kujtoi se ishte vonë e nuk duhej ta gjenin atje. U përvodh pa zhurmë nëpërmes portës së kopshtit, mbërtheu xhaketën e mendoi të flinte. Para kishte, ia kishte dhënë doktori e, pasi u rnendua pak, u zhduk në një bujtinë. Do të kishte shkuar tek "*Engjëlli*" ose tek "*Mjellma*" ku njihnin e do të gjente miq, por nuk i bënte më përshtypje asgjë.

Në qytezë ishin ndryshuar shumë gjëra e dikur, do t'i kishte shkoqitur deri në hollësitë më të vogla, me kujdesin më të madh. Por këtë herë donte të shihte e të mësonte vetëm atë që i përkiste së shkuarës. E kur, pas një kërkimi të vogël, mësoi se Françiska kishte ndërruar jetë, u zbeh i tëri e iu duk se kishte ardhur vetëm për të. Jo, nuk

kishte kuptim të vinte vërdallë e ta vinin në lojë apo t'i hanin kohën ata që e njihnin. Dhe, kur rastisi që, në rrugicën e ngushtë të postës të haste mjekun e bashkisë, iu kujtua së në spital mund të vinin re mungesën e tij e ta kërkonin. Bleu shpejt dy panine nga një furrtar, i futi në xhepin e xhaketës e u nis, para mesditës, në një rrugë të rrëpirët mali.

Kur arriti në buzë të pyllit, në afërsi të kthesës së gjerë e të fundit të rrugës, pa një burrë më këmbë, të mbuluar nga pluhuri, mbi një pirg gurësh, që copëtonte gëlqeren gri në të kaltër me anë të një çekiçi bishtgjatë.

Knulpi e pa, e përshëndeti dhe ndali.

- Mirëdita! - ia ktheu burri e vazhdoi punën e tij pa ngritur kokën.

- Më duket se kjo kohë s'do të zgjasë gjatë, - mori kurajë përsëri Knulpi.

- Mundet, - mërmëriti gurëthyesi, duke ngritur shikimin një çast e sytë iu verbuan nga drita e mesditës, e reflektuar nga rruga.

- Për ku jeni nisur?

- Në Romë, tek Papa, - iu përgjigj Knulpi. - Do dhe shumë?

- Sot nuk arrini, e sigurt. E nëse ndaloni kudo për të shqetësuar të tjerët, nuk do t’ju mjaftojë edhe një vit.

- Ashtu? Eh, s'kam ngut, falë Zotit. Jeni njeri punëtor, zoti Andres Schaible.

Gurëthyesi u bëri mburojë syve me duar e fiksoi endacakun.

- Atëherë, më njihni, - tha mendueshëm. Edhe unë ju njoh, më duket, vetëm se s'më kujtohet emri.

- Duhet t'ia kërkoni hanxhiut plak të Grankios, ku, në vitet nëntëdhjetë, qëndronim rregullisht. Por ka shumë mundësi të ketë vdekur.

- Ka ca kohë. Tani më kujtohet, miku im. Ti je Knulpi. Ulu pak, Zoti të bekoftë!

Knulpi u ul. E kishte ngjitur të përpjetën me shpejtësi dhe mezi mbushej me frymë. Tani e kuptoi se sa larg ishin qyteza, lumi i kaltër shndritës, çatitë ngjyrë gështenjë në të kuqërremtë dhe, aty-këtu, ishujt e blertë të pemëve, që ndodheshin atje poshtë në luginën e lumit.

- Je më mirë këtu sipër.

- Po, nuk qahem. Po ti? Dikur e bëje me më pak lodhje këtë rrugë, apo jo? Dihatje të frikshme, Knulp. U ktheve të shihje vendlindjen?

- Po, Schaible, për herë të fundit.

- Përse, vallë?

- Sepse mushkëritë kanë mbaruar. Njeh ndonjë ilaç?

- Po të kishe ndenjur në shtëpi, miku im, e t'i kishe bërë punët siç duhej, të martoheshe, të kishe fëmijë e të flije çdo natë në shtratin tënd, ndofta, gjërat sot do të ishin ndryshe. Eh, e dije mendimin tim për këtë punë qysh atëherë. Tani s'vlen më. Por, vërtet je aq i sëmurë?

- Nuk e di, ose më mirë, po, e di. Sot zbritet me shpejtësi e tatëpjeta. Por, tek e fundit, s'është dhe aq keq kur je fillikat në botë e nuk i rëndohesh asnjë njeriu.

- Edhe kjo është një mënyrë e të parit të gjërave. Janë punët e tua, por më vjen keq.

- Mos u merakos. Herët a vonë do të vdesim, u ndodh edhe gurëthyesve. Po, miku im, jemi ulur këtu pranë e nuk arrijmë të imagjinojmë dot jetën e secilit. Edhe ti dikur kishe ide të tjera në kokë. A nuk doje të hyje në hekurudhë?

- Është histori e vjetër.

- Po fëmijët e tu, janë mirë?

- Nuk qahem, Jakobi ka filluar tashmë të fitojë.

- Me të vërtetë? Eh, po koha kalon. Mirë, po nisem prapë për udhë.

- S'e ke dhe aq me ngut. Kemi një jetë që nuk shihemi. Dëgjo, Knulp, nuk mund të të ndihmoj sado pak? Nuk kam shumë me vete, ndofta gjysmë marke.

- Të duhet edhe ty, miku im. Jo, shumë faleminderit!

Donte të thoshte edhe diçka tjetër, por ndjeu një shtrëngim në zemër. Gurëthyesi i dha të pinte sidro nga paguri i vet. Hodhën vështrimin për pak çaste poshtë në luginë, drejt qytetit. Një rreze drite pasqyrohej në kanalin e mullirit. Një karrocë ecte ngadalë drejt portit të gurtë e, përmes ngushticës, notonte me ngathtësi një tufë patash të bardha.

- Tani u çlodha e duhet të nisem, - tha përsëri Knulpi.

- Dëgjo pak! Ti mund të bëheshe dikush në jetë e jo një djall endacak, - tha ngadalë. - Është turp. Ti e di, Knulp, unë nuk jam fanatik, por besoj në atë që thotë Bibla. Duhet të mendohesh edhe ti. Do të të duhet të japësh llogari, s'do të të shkojë vaj. Ke qenë më i zoti se të tjerët e nuk e ke shfrytëzuar. Mos ma merr për keq, nëse ta them.

Knulpi buzëqeshi e, në sytë e tij, u shfaq një vezullim nga çapkënllëku i tij i vjetër i parrezikshëm. U ra miqësisht shpatullave të shokut e u ngrit në këmbë.

- Do ta shohim Schaible. Ndofta, i miri Zot nuk do të më pyesë përse nuk u bëra gjykatës. Ndofta, do të mjaftohet duke thënë: "paske ardhur, kokëderr?" Do të më japë një punë të lehtë, ku e di unë, të ruaj fëmijët a diç tjetër të ngjashme.

Andres Schiable mblodhi supet nën këmishën me kuadrate të bardha e të kaltra.

- Me ty s'mund të flasësh seriozisht. Ti mendon se Zoti, kur të arrijë Knulpi, do të ketë dëshirë të bëjë shaka?

- Jo, por edhe mundet, apo jo?

- Mos fol kështu!

I dhanë dorën njëri-tjetrit e gurthyesi i falinjë monedhë që e kishte nxjerrë fshehurazi nga xhepi i pantallonave. Knulpi e mori e nuk kundërshtoi, për të mos prerë gëzimin e mikut të tij.

Hodhi edhe një vështrim të fundit mbi luginën e vjetër të vendlindjes, bëri një lëvizje të fundit përshëndetjeje, pastaj filloi të kollitej, shpejtoi hapat e tashmë kishte humbur pas kthesës së pyllit.

Pas pesëmbëdhjetë ditësh, kur, pas një kohe me mjegull kishin ardhur ditë të tjera me diell, me çeljen e dredhlave të vonuara e me pjekjen e manave të lëngshëm, befas, shpërtheu dimri. Qe një ngricë e acartë e, ditën e tretë, kur temperaturat u ulën, ra një dëborë e dendur dhe e rëndë. Knulpi, gjatë gjithë kësaj kohe kishte qenë rrugëve, duke ardhur vërdallë pa ndonjë qëllim, rreth vendlindjes së vet. Edhe dy herë të tjera kishte parë nga afër gurëthyesin, duke qëndruar e vështruar, por pa i folur. Kishte menduar gjatë e, në ato rrugë të gjata, pa qëllim, e të panevojshrne, ishte futur gjithmonë e më thellë në lëmshin e ngatërruar të jetës së tij, ashtu siç humbet në një udhë pa krye, pa gjetur një kuptim apo një ngushëllim.

Pastaj edhe sëmundja ishte acaruar; një ditë u kthye në Gerbersau dhe edhe për pak, pavarësisht të gjithave, gati sa nuk u shtrua në spital. Por, kur pa rishtazi qytetin nën këmbët e tij, pas asaj vetmie të gjatë, çdo gjë iu duk e huaj dhe armike. Iu bë e qartë se vendi i tij s'ishte atje. Hera-herës blinte në ndonjë fshat një copë buke. Lajthi kishte ende sa të doje. Netët i kalonte në kasollen e rojave të pyllit, apo në fusha, mes duajve.

Tani, mes fërfëllizës së dendur të dëborës, zbriste nga Wolfsbergu drejt mullirit të luginës, i shkatërruar e i këputur fare, e megjithatë, gjithmonë ishte në gjendje të qëndronte në këmbë, si të donte të shfrytëzonte deri në fund ato pak ditë që i kishin mbetur, duke i rënë pyllit kryq e tërthor. Sado i lodhur e i sëmurë që të ishte, sytë dhe hunda e tij kishin ruajtur lëvizshmërinë e dikurshme.

Me të parët dhe nuhatjen e një qeni të mirë gjahu, nuhaste edhe tani që s'kishte asnjë qëllim, çdo shembje dheu, çdo iëvizje ere, çdo gjurmë egërsire. S'kishte më vullnetin e parë e këmbët i bënin përpara vetë.

Në mendimet e tij, tashmë prej disa ditësh, ishte përpara të Madhit Zot e me të fliste pa pushim. S’kishte frikë. E dinte se Zoti s'mund të bëjë kurrë keq. Fjaloseshin Zoti dhe Knulpi për kotësinë e jetës së Knulpit, si do të kishte mundur t'i jepte udhë tjetërsoj, përse kjo e ajo punë kishin shkuar ashtu e jo ndryshe.

"Ndodhi atëherë, - nuk lodhej së përsërituri Knulpi, kur isha katërmbëdhjetë vjeç dhe Françiska më braktisi. Asokohe çdo gjë do të kishte qenë e mundur. Më pas, diçka u kris brenda meje ose e kishte marrë lumi. Që nga ajo kohë, s'isha më njeri për të qenë... Po, gabimi i vetëm ishte që nuk vdiqa që katërmbëdhjetë vjeç. Jeta ime do të ishte e bukur dhe e përkryer, si një mollë e arrirë".

Por, Zoti i Madh, qeshte nën buzë me fytyrë, që ndonjëherë fshihej pas fërfëllizës së dëborës.

- Knulp, ia ktheu me vrazhdësi, - mendo për rininë tënde, për verën në Odenwaid, në kohët e Lachstettenit! Kërceje si kaproll dhe ndieje jetën të rridhte mrekullisht në të gjitha mendimet e tua. Këndoje e i bije harmonikës e vashëzat të hanin me sy. Po ato ditë vere në Bauerswil? Po e dashura jote e parë, Herieta? Asnjë domethënie s'kanë pasur për ty gjithë këto gjëra?

Knulpi ishte i detyruar të bluantc me mendjen e tij dhc, si një flakadan i madh majë një mali të largët, zbrisnin të shndritshme drejt tij , me një bukuri të ngrysur, gëzimet e rinisë. Ato kishin aromën e ëmbël e depërtuese të mjaltit të verës e timbrin e fortë të puhizës lajmëtare, të vesës pranverore. Zot i madh, nëse ishte bukur, i bukur gëzimi, e bukur dhimbja, do të ishte një mëkat i madh, sikur të kishte munguar edhe një ditë të vetme!

"Po, ka qenë bukur", pranonte e megjithëktë ishte qaraman e gati të luftonte përsëri, si ata fëmijët kur janë të lodhur. "Ishte bukur atëherë. Sigurisht, nuk kishin munguar gabime e trishtime, por është e vërtetë, kanë qenë vite të bukura. Ndofta s'kanë qenë të shumtë ata që kthenin kupa, kërcejnë valle e festojnë netë dashurie, ashtu siç i kisha unë atëherë. Por aq... Kishte një gjemb në atë lumturi, më kujtohet fort mirë, por më pas jo, nuk ishte më kështu".

Zoti i Mirë ishte zhdukur në stuhinë e dëborës. Knulpi kishte pushuar një çast për t'u mbushur me frymë e të pështynte pak gjak mbi dëborë. Befas, Zoti u kthye e iu përgjigj:

- Dëgjo pak këtu, Knulp! Nuk të duket se je pak bukëshkalë? Më vjen të qesh me matufepsjen tënde. Kujtuam kohën në të cilën ti ishe mbret i sallave të kërcimit me Henrietën tënde e duhet ta pranojmë se ishin vite të bukura, të mira, kanë qenë të sigurt e kanë pasur kuptim. E nëse mendon kështu për Henrietën, i dashuri im, çfarë mendon për Lisabetin? Ndoshta munde ta harrosh edhe atë?

Dhe përsëri, si prej një mali të largët, një copëz nga e kaluara u shfaq përpara syve të Knulpit. Nëse s'ishte aq i gëzuar e i qeshur si më parë, përsëri shndriste nga një reflektirn më i thellë e më i fshehtë, ashtu siç ndodh me gratë që qeshin mes lotëve dhe, nga thellësitë e tij, dilnin ditë e orë, nga të cilat, prej kohësh, nuk kujtonte më asgjë. E mes tyre ishte Lisabeti, me sytë e saj të bukur e të trishtuar dhe fëmijën në krahë.

"Sa i lig kam qenë!" - ia nisi prapë nga ankimet. "Do të kishte qenë më mirë që të kisha vdekur edhe unë bashkë me të".

Por Zoti ia preu fialën në gojë. E pa drejt e në sy me vështrimin e tij depërtues dhe tha:

- Hesht, Knulp! I shkaktove shumë dhimbje Lisabetit, ti e di fort mirë, por, tek e fundit, dhembshuria dhe dashuria që ajo mori nga ty kanë qenë më të mëdha e kurrë nuk do të të qortoj. Ende vazhdon të mos kuptosh, more kokëderr, se cili ka qenë kuptimi i gjithë këtyre? S'e

sheh se ishte e domosdoshme që ti t'i merrje kaq lehtë punët, të ishe një endacak, që të mund të çoje ngado një thërrime nga çamarrokllëku yt, nga e qeshura jote prej fëmije? Ishte e domosdoshme që, kudo që shkoje, njerëzit të të donin, të të vinin pak në lojë e të ta dinin pak për nder.

"Ke të drejtë, është e vërtetë" - pranoi Knulpi me gjysmë zëri, pas një çasti heshtjeje. "Por gjithë kjo ka ndodhur kohë më parë, unë isha ende çunak. Përse nuk mësova diçka e nuk u bëra burrë? Ndoshta edhe tani.

Për pak çaste stuhia e borës ndali. Knulpi qëndroi e u rrek të shkundte borën nga kapela e rrobat. Nuk ishte i lodhur, i dërrmuar e Zoti tani ndodhej pranë tij, me sytë e tij të kulluar, të hapur jashtë mase e të shndritshëm si dielli.

- Ji i kënaqur një herë të vetme! - e qortoi Zoti. - E përse të duhen gjithë këto ankime? Vërtet nuk arrin të shohësh që çdo gjë ka shkuar mirë, ashtu siç duhej e që nuk mund të shkonte tjetërsoj? Do të doje të ishe një zotëri apo zejtar, të kishe grua e fëmijë e mbrëmjeve të lexoje gazetën? Nuk do t'ia mbathje përsëri, menjëherë në pyll, për të fjetur pranë dhelprave, t'u ngrije gracka zogjve e të zbusje hardhuca?

Knulpi u vu përsëri në udhë, i merreshin këmbët nga lodhja, por nuk e vinte re. I ishte kthyer humori i mirë e pohonte me kokë, në shenjë miratimi dhe mirënjohjeje, për gjithë ato që Zoti i thoshte.

- E sheh? - vazhdoi Zoti. Ti më bëje punë, tamam ashtu siç ishe. je endur ngado me emrin tim, duke zgjuar tek ata që rrinin kyçur në shtëpi, mallin për lirinë. Ke bërë shaka në emrin tim e të kanë leqendisur. Unë vetë jam përqeshur tek ti e po aty më kanë dashur. Ti je biri dhe vëllai im, pjesë e imja. Në çdo gjë që ti ke pësuar e hequr, unë kam jetuar me ty.

- Po, - tha Knulpi dhe uli kokën në shenjë pranimi. Po, në të vërtetë kështu është dhe unë gjithmonë e kam ditur.

U shtri mbi dëborë për të pushuar e gjymtyrët e tij të lodhura ishin lehtësuar shumë. Sytë e përflakur i qeshnin. Kur i mbylli për të fjetur pak, dëgjoi përsëri zërin e Zotit që i fliste e vazhdonte të shihte sytë e tij të kulluar.

- Pra, pushove së ankuari? - u dëgjua zëri i tij.

- Pushova, - shkeli syrin Knulpi me një buzëqeshje trembëlake.

- Çdo gjë në rregull? Shkon mirë?

- Po, - miratoi. Çdo gjë shkon mirë.

Zëri i zotit u shua e tani i bëhej herë si zëri i së ëmës, herë si ai i Henrietës e herë si zëri i ngrohtë e i butë Lisabetit.

Kur Knulpi hapi sytë, dielli shkëlqente e ishte aq i fortë, sa u detyrua të ulte qepallat me shpejtësi. Ndjeu se në duar i ishte grumbulluar shumë dëborë e do të donte ta shkundte, por dëshira për të fjetur ishte bërë, në të, më e fortë se çdo dëshirë tjetër.

Herman Hess, lindi më 2 korrik 1877, në Calw (Gjermani) në një famije misionarësh të krishterë. Një nga shkrimtarët e famshëm të prozës gjermane, i cili u laureua me çmimin Nobel në vitin 1946, romancier, poet, piktor dhe eseist. Ka pasur një aktivitet të ngjeshur letrar dhe është vlerësuar me çmime të ndryshme kombëtare e ndërkombëtare, si çnimi "Goeithe", “Nobel” etj.

Eshtë cilësuar si "shkrimtari në krizë", i cili, duke shkruar, i nënshtrohej torturës së autoanalizës, gjithnjë në kërkim identitetit të tij të vërtetë e të mirëfilltë. Shkrimtari i njohur ka qenë partizan i traditës së klasicizmit të shek. XIX. Veprat e tij përmbajnë pjesë autobiografike, veçanërisht në veprën "Ujku i stepave", që mund të konsiderohet si model i romanit "të krizës ekzistenciale". Ndërsa tek "Loja e perlave prej qelqi" Hess trajton një temë të prekur edhe më parë në "Peter Camenzind", atë të një utopie për njerëzimin dhe për shpirtin, githë duke shkruar një roman me zanafillë klasike.

Ka shkruar një numër të madh romanesh, si: "Peter Camenzind"; "Gertruda"; "Ujku i stepave"; "Udhëtim në Orient"; "Knulp" etj; novelat; "Fëmijëria e një magjistari"; "Magjia e librit"; "Vëllezërit e diellit", por edhe një numër të pafund poemash.

Në një epokë të trazuar, vepra e Hessit sugjeron të bashkoj etikën me estetikën, traditën dhe modernitetin në një vizion të botës së hapur drejt së ardhmes. Vdiq më 9 gusht 1962. Romani "Endacaku Knulp" është një nga veprat e tij më të mira përkthyer në disa gjuhë të ndryshme.